

Voorstudie effectmeting buurtsportcoaches 2014

Caroline van Lindert

Remko van den Dool

Ine Pulles

Marja Leijenhorst

Hugo van der Poel

Vorstudie effectmeting buurtsportcoaches 2014

Mogelijk gemaakt door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Caroline van Lindert*
Remko van den Dool*
Ine Pulles*
Marja Leijenhorst**
Hugo van der Poel*

m.m.v. Jerzy Straatmeijer*, Niels Reijgersberg* en Thomas Moraal*

***Mulier Instituut / **Kennispraktijk**

Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

*Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
+31 (0)30 721 02 20 | www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl | [@mulierinstituut](https://www.instagram.com/mulierinstituut)*

Voorwoord

Deze voorstudie is mogelijk gemaakt met ondersteuning van het ministerie van VWS. We danken de betrokken medewerkers hartelijk voor het meedenken bij de opzet en uitvoering van het onderzoek.

Bijzondere dank gaat uit naar alle gemeenten die hun medewerking hebben verleend aan de lokale casestudies. Wij realiseren ons dat het meewerken aan dit onderzoek een tijdsinvestering heeft gevraagd van de betrokken personen bij de gemeenten. Zonder de gegevens over de inzet van buurtsportcoaches op wijkniveau en data uit lokaal bevolkingsonderzoek waren analyses niet mogelijk. Met de kans dat we geen effect of een negatief effect zouden vinden, bracht deelname aan dit onderzoek een zeker risico met zich mee. We hebben het dan ook zeer op prijs gesteld dat we het vertrouwen hebben gekregen om deze uitdagende taak op te pakken.

Ook zijn we dank verschuldigd aan NOC*NSF voor het leveren van de gegevens uit de KISS-database en aan BMC Onderzoek voor het leveren van gegevens uit de outputmonitor. Tot slot willen we het SCP bedanken voor de hulp bij de analyse van de dosis-effectmetingen.

Inhoudsopgave

Samenvatting	9
1. Inleiding	17
2. Resultaten inzet buurtsportcoaches	23
2.1 Aantal brede scholen met een buurtsportcoach	24
2.2 Aanwezigheid sport- en beweegaanbod en kwaliteit	27
2.3 Sterke sportverenigingen met een maatschappelijke functie	29
2.4 Lokale verbindingen	32
2.5 Conclusie en reflectie	38
3. Effectmetingen	41
3.1 Wat is een effect en hoe meet je een effect?	41
3.2 Opzet en uitvoering dosis-effectmetingen	43
3.3 Uitkomsten effectmetingen	48
3.4 Reflectie analyses dosis-effectmetingen	56
3.5 Conclusie	58
4. Effectmetingen 2015 - 2017	61
4.1 Dataverzameling ten behoeve van resultaatmetingen	61
4.2 Dataverzameling ten behoeve van effectmetingen	64
4.3 Voorstel planning metingen in 2015 - 2017	68
5. Conclusies en aanbevelingen	71
Referenties	75
Bijlage 1 Ervaringen dataverzameling gemeenten	77
Bijlage 2 Toelichting dosis-effectmeting	81

Samenvatting

Sinds 2008 kunnen gemeenten met cofinanciering van het Rijk (ministerie van VWS en OCW) hun lokale sport- en beweegbeleid een impuls geven door het aanstellen van combinatiefunctionarissen. Tot 2012 hadden zij vooral het doel om de sectoren onderwijs, sport en/of cultuur te verbinden. De doelgroep betrof jongeren tot 18 jaar. Begin 2012 besloot de minister van VWS tot uitbreiding van het aantal combinatiefunctionarissen. Zij kregen een nieuwe naam (buurtsportcoaches) en kregen als specifieke opdracht mee om passend sport- en beweegaanbod in de buurt te organiseren en verbindingen te maken tussen sport- en beweegaanbieders en organisaties uit andere sectoren zoals zorg, welzijn, kinderopvang en het bedrijfsleven. Buurtsportcoaches kunnen worden ingezet voor alle inwoners van een gemeente.

Het doel van de 'Brede impuls combinatiefuncties', zoals de regeling nu heet, is dat het lokale sport- en beweegaanbod wordt verbreed, en veilig en toegankelijk is voor iedereen die meer wil sporten of bewegen. Om mensen die minder sporten en bewegen beter te bereiken is het van belang dat daarvoor lokaal verbindingen tot stand komen tussen sport en andere sectoren, zoals onderwijs, welzijn en zorg. Het uiteindelijke doel is niet alleen dat mensen meer *kunnen* sporten en bewegen, maar ook meer *gaan* sporten en bewegen.

In het wetgevingsoverleg Sport van 18 november 2013 heeft de Tweede Kamer gevraagd om het effect van de inzet van buurtsportcoaches¹ op het uiteindelijke doel (meer sport- en beweegdeelname) te onderzoeken. Als aanvulling op de monitoring van het programma Sport en Bewegen in de Buurt (Van Lindert et al., 2014), is het Mulier Instituut, in samenwerking met Kennispraktijk, in de zomer van 2014 deze effectstudie gestart. In deze samenvatting bespreken we de belangrijkste resultaten van de effectstudie evenals een aantal aanbevelingen voor continuering van het onderzoek in 2015-2017.

Doelstelling en onderdelen effectmeting

De doelstelling van de effectmeting is vast te stellen welke beleidsprestaties door de inzet van buurtsportcoaches worden gerealiseerd, met bijzondere nadruk op de vraag of dit leidt tot meer en intensievere verbindingen tussen sport en andere sectoren zoals onderwijs, zorg, welzijn, kinderopvang en bedrijfsleven. Ten tweede willen we vaststellen in welke mate de inzet van buurtsportcoaches uiteindelijk leidt tot groei in het aantal lidmaatschappen bij verenigingen en tot meer sport- en beweeggedrag.

Het bereik van de eerste doelstelling is onderzocht door heranalyse van bestaand onderzoek, zoals het verdiepingsonderzoek naar buurtsportcoaches en de BMC monitor buurtsportcoaches. Om inzicht te krijgen in de mate waarin de tweede doelstelling worden bereikt, is gebruik gemaakt van dosis-effectmetingen in lokale casestudies.

¹ In deze rapportage gebruiken we de term buurtsportcoaches, daaronder vallen ook de combinatiefunctionarissen.

Beleidsprestaties inzet buurtsportcoaches

Met de inzet van combinatiefunctionarissen vanaf 2008 werd een aantal landelijke doelstellingen nagestreefd. De doelstellingen gericht op sport waren uitbreiding van het aantal brede scholen met sportaanbod, versterking van sportverenigingen met het oog op hun maatschappelijke functie en het stimuleren van een dagelijks sport- en beweegaanbod op en rond scholen. Daar kwam vanaf 2012 het stimuleren van lokale verbindingen bij.

Aantal brede scholen (met buurtsportcoach) toegenomen

Uit het Jaarbericht brede scholen blijkt dat het aantal brede scholen in Nederland de laatste jaren is toegenomen en nog verder zal toenemen. Het aantal brede scholen in het primair onderwijs waarbij een buurtsportcoach is betrokken is toegenomen. Het merendeel van de brede scholen in Nederland heeft een sportaanbod, dit geldt vaker voor brede scholen met een buurtsportcoach.

Uit ander onderzoek van het Mulier Instituut blijkt dat in 2013 bij 42 procent van de basisscholen een buurtsportcoach actief was. In 2014 is in het voortgezet onderwijs zeventig procent van de sectieleiders lichamelijke opvoeding bekend met de regeling voor het aanstellen van buurtsportcoaches. Schoolleiders zijn minder goed bekend met de regeling (55%). Op iets meer dan een derde van alle ondervraagde schoollocaties (voortgezet onderwijs) is een combinatiefunctionaris of buurtsportcoach actief. Hierbij gaat het meestal om een of enkele keren per jaar.

Sterke sportverenigingen met een maatschappelijke functie

Sportverenigingen die werken met een buurtsportcoach scoren iets hoger op sterkte, zoals gemeten met de vitaliteitsindex voor verenigingen. Dit verband is echter niet significant. Sportverenigingen in Nederland zijn over het algemeen meer gaan samenwerken met andere organisaties, zoals scholen, organisaties voor na- en buitenschoolse opvang en buurt- of welzijnsorganisaties. Er is daarnaast een toename van de maatschappelijke functie van sportverenigingen. Sportverenigingen waarbij een buurtsportcoach betrokken is, scoren significant hoger op de indicator voor maatschappelijke functie dan sportverenigingen zonder buurtsportcoach. Het is niet duidelijk of vooral sportverenigingen die al maatschappelijk sterk staan een buurtsportcoach aantrekken of dat de buurtsportcoach zelf ook invloed heeft op de ontwikkeling van deze maatschappelijke functie bij sportverenigingen.

Ervaren toename kwaliteit en aanbod sportactiviteiten door komst buurtsportcoach

De buurtsportcoach heeft een duidelijke rol bij de sportactiviteiten die door sportorganisaties voor leerlingen van scholen worden georganiseerd. Zowel scholen als sportorganisaties ervaren een toename in het aanbod van deze activiteiten als gevolg van de inzet van buurtsportcoaches. Ook ervaren zij een toename in de kwaliteit ervan.

Lichte verschuiving van oorspronkelijke naar 'nieuwe' sectoren

Voorlopige resultaten van de outputmonitor van BMC Onderzoek laten zien dat eind 2013 het grootste deel van de buurtsportcoaches (81%, was 85% in 2013) wordt ingezet in de vier oorspronkelijke sectoren sport (34%), basisonderwijs (32%), cultuur (10%) en voortgezet onderwijs (5%). De overige negentien procent (was vijftien procent in 2013) is verdeeld over de 'nieuwe' sectoren welzijn, ouderen(zorg), jeugd(zorg), zorg, kinderopvang, bedrijfsleven en overig. Een soortgelijke ontwikkeling komt naar voren in het lokaal verdiepingsonderzoek dat is uitgevoerd door Mulier Instituut en Kennispraktijk. De verbrede inzet van buurtsportcoaches geldt ook voor de doelgroepen waarop ze zijn gericht. Kinderen (4-12 jaar) en jongeren (12-18 jaar) zijn nog steeds de belangrijkste doelgroepen (82% resp. 48%), maar ook andere doelgroepen krijgen aandacht, zoals mensen in een aandachtswijk (30%), mensen met

overgewicht (25%), buurt/wijkbewoners (24%) en jeugd in arme gezinnen (22%) en in mindere mate mensen met een handicap (14%), inactieven (17%) en 65-plussers (11%).

Buurtsportcoach speelt rol bij verbindingen

Uit landelijk onderzoek onder sportverenigingen van het Mulier Instituut (Verenigingspanel) blijkt dat sinds 2007 steeds meer verenigingen zijn gaan samenwerken met andere organisaties. In 2014 werkt negentig procent van de verenigingen samen met een of meer organisaties waar dat in 2007 nog tachtig procent was. Met name de samenwerking met scholen, naschoolse/buitenschoolse opvang en buurt/wijk/welzijnsorganisaties is gestegen. Dit geldt in sterkere mate voor verenigingen met een buurtsportcoach dan voor verenigingen zonder buurtsportcoach. Niet bekend is of dit het gevolg is van de inzet van buurtsportcoaches of dat deze verenigingen al hoger scoorden op de indicator voor maatschappelijke functie voor de komst van de buurtsportcoach.

Intensiteit van samenwerking verschilt

De intensiteit van samenwerking verschilt sterk, van incidenteel tot heel intensief. De buurtsportcoaches en betrokken organisaties zijn tevreden over de onderlinge samenwerking en vinden dat zij met succes met elkaar samenwerken. De rol van de buurtsportcoach in de samenwerkingsprocessen kan variëren van verbinder tot organisator en/of uitvoerder. Dit verschilt per gemeente en hangt samen met de taakstelling die buurtsportcoaches in lokale situaties meekrijgen.

Effecten inzet buurtsportcoaches

Op basis van bestaand onderzoek naar de bekendheid van burgers met sportaanbod in de buurt en de ervaren effecten van de inzet van buurtsportcoaches en lokale case studies in veertien gemeenten is inzicht verkregen in de samenhang tussen de inzet van buurtsportcoaches en de (georganiseerde) sportdeelname. Er is op drie niveaus gekeken: individueel niveau, wijkniveau en gemeenteniveau.

Groot deel burgers bekend met aanbod in de buurt, klein deel neemt actief deel

Zestig procent van de burgers is bekend met een of meer sportieve activiteiten in de buurt. Bijna een derde van de burgers geeft aan niet te weten of er sportieve activiteiten in hun buurt zijn. Negen procent zegt te weten dat er geen sportieve activiteiten zijn. Slechts een klein deel van bevolking heeft daadwerkelijk deelgenomen aan een buurtactiviteit (18%). Mensen die nog nooit hebben gesport en inactieven geven vaker aan dat er geen activiteiten in de buurt zijn of dat zij er niet mee bekend waren. Mensen in een (zeer) positief gewaardeerde buurt en mensen in niet-stedelijke gebieden noemen vaker een sportieve activiteit dan mensen in een minder gewaardeerde buurt of mensen in verstedelijkte gebieden.

De helft van de bevolking is tevreden over de mogelijkheden om in de buurt deel te nemen aan sport- en beweegactiviteiten. Bijna vier op de tien mensen denkt in de toekomst aan sportieve activiteiten in de buurt te gaan meedoen. Dit geldt minder voor inactieven en niet-sporters. De helft van de burgers zegt niet te weten of in de afgelopen vier jaar iets is veranderd in de hoeveelheid aangeboden sportieve activiteiten in de buurt. Twaalf procent denkt dat het aanbod is toegenomen.

Ervaren toename in verenigingsleden bij buurtsportcoaches en sportorganisaties

Zowel buurtsportcoaches als de sportorganisaties waarbij zij betrokken zijn ervaren dat het aantal leden van de sportvereniging is toegenomen met de komst van de buurtsportcoach. Het gaat hierbij vooral om jeugdleden (79% resp. 60%). Ook het aantal allochtone leden is volgens buurtsportcoaches (62%) en

sportorganisaties (43%) toegenomen. In wat mindere mate worden ook andere doelgroepen genoemd, zoals wijkbewoners, inactieven of mensen met overgewicht.

Dosis-effectmetingen methode voor lokale case studies

Een effect is een verandering in het gedrag van burgers of organisaties, veroorzaakt door een ingreep ('interventie'). In dit geval is de inzet van buurtsportcoaches de ingreep, en betreft de verandering in gedrag het meer bewegen en sporten en het lid worden van een vereniging. Idealiter heeft een effectmeting de vorm van experimenteel onderzoek. Daarbij wordt gebruikgemaakt van een groep waarbij de ingreep wordt gepleegd en een controlegroep waarbij de ingreep achterwege blijft. De groepen worden bij toeval bepaald. Cruciaal is dat bij beide groepen één meting wordt verricht voordat de ingreep wordt ingezet (0-meting) en minimaal een meting na afloop van de ingreep (1-meting). Om blijvende effecten vast te stellen zijn vervolgmetingen vereist. Voor onderzoek naar beleidseffecten is de experimentele opzet echter niet toepasbaar.

Omdat op voorhand duidelijk was dat niet kon worden gewerkt met een experimentele opzet, is verkend of dosis-effectmetingen konden worden gebruikt. Bij een dosis-effectmeting wordt gezocht naar een samenhang tussen de mate van inzet en de mate van effect. In dit geval is de verwachting dat bij meer uren inzet van een buurtsportcoach in een wijk (een grotere dosis) een grotere stijging (of minder grote terugval) in sportdeelname (effect) optreedt als twee of meer metingen in de tijd met elkaar worden vergeleken. Een dergelijke samenhang is een sterke aanwijzing voor effectiviteit, maar geen onomstotelijk bewijs. Dit komt doordat met deze onderzoeksopzet niet kan worden uitgesloten dat andere maatregelen die samenvallen met de mate van inzet van buurtsportcoaches de samenhang vertroebelen.

In 2014 is een verkennende studie uitgevoerd in veertien gemeenten, waaronder de vier grootste. Gegeven de beschikbare data zijn uiteindelijk in elf gemeenten analyses uitgevoerd.

Geen verband inzet buurtsportcoach en georganiseerde sporters per wijk

Bij elf gemeenten is een analyse uitgevoerd met de ledendatabase van NOC*NSF (KISS). Deze elf analyses laten geen duidelijk verband zien tussen de inzet van buurtsportcoaches en een toename van het aantal leden bij sportverenigingen die via een sportbond zijn aangesloten bij NOC*NSF.

Geen verband inzet buurtsportcoach en ledentalcijfers per vereniging

Voor vijf gemeenten waren voor een aantal jaren ledenaantallen van de verenigingen in die gemeenten beschikbaar. Deze cijfers zijn afgezet tegen de inzet van buurtsportcoaches. De resultaten van deze analyses laten geen samenhang zien tussen de inzet van buurtsportcoaches en het ledenaantal.

Bij twee gemeenten significante samenhang tussen inzet buurtsportcoach en sportdeelname in gemeenten

Bij vijf gemeenten waren data van bevolkingsonderzoeken aanwezig, waarmee veranderingen in sportdeelname konden worden gekoppeld aan de inzet van buurtsportcoaches. Twee van de vijf analyses laten een significante positieve samenhang zien tussen de hoeveelheid minuten inzet van de buurtsportcoach en de sportdeelname. De drie overige analyses laten geen significante samenhang zien.

Reflectie op de bevindingen dosis-effectmetingen

De dosis-effectmetingen die in elf gemeenten in het land zijn uitgevoerd, waaronder de vier grootste, laten geen overtuigende samenhang zien tussen de inzet van buurtsportcoaches en de groei van sport- en beweegdeelname en/of het ledental van verenigingen aangesloten bij NOC*NSF. Voor het uitblijven van deze samenhang kunnen verschillende verklaringen worden aangevoerd. Ten eerste kon slechts een beperkt deel van de totale inzet van buurtsportcoaches in een gemeente in de analyse worden opgenomen. Dit komt doordat de inzet van buurtsportcoaches niet altijd op wijkniveau beschikbaar was of omdat er bijvoorbeeld sprake was van een mismatch tussen de inzet van buurtsportcoaches gericht op bepaalde doelgroep en de doelgroepen in het beschikbare bevolkingsonderzoek. Daarnaast ontbreken in veel gemeenten data over sportdeelname geheel of gedeeltelijk, of is de kwaliteit van onvoldoende niveau om de vereiste analyses uit te kunnen voeren. Ten tweede zijn in het onderzoeksproces keuzes gemaakt die van invloed kunnen zijn op de gevonden samenhang. Zo is bijvoorbeeld alleen gekeken naar veranderingen van leden bij verenigingen die zijn aangesloten bij NOC*NSF, maar er zijn ook verenigingen die daar niet bij zijn aangesloten. Ook is bekend dat verenigingen niet altijd hun (nieuwe) leden (direct) doorgeven aan de sportbond. Dit soort (aspirant-) leden blijven in de uitgevoerde analyses buiten beeld. Ten slotte kan ook het lokale beleid van invloed zijn op de uitkomsten van de dosis-effectmetingen. Niet altijd hanteren gemeenten dezelfde doelstellingen bij de inzet van buurtsportcoaches als de drie doelen die voor het landelijke beleid gelden. Verder hanteren gemeenten meer beleidsmaatregelen en zetten ze meer interventies in dan de buurtsportcoach. Het kan zijn dat het effect van de inzet van de buurtsportcoach daartegen wegvalt, bijvoorbeeld omdat de dosis verhoudingsgewijs te klein is.

Effectmetingen 2015-2017

Naast de dosis-effectmeting is ook een voorstudie uitgevoerd om te bepalen hoe optimaal vorm kan worden gegeven aan het onderzoek naar de effecten van de inzet van buurtsportcoaches in de periode 2015-2017.

Zoals hierboven aangegeven zijn er verschillende mogelijke verklaringen voor het uitblijven van de gezochte samenhang tussen de inzet van buurtsportcoaches en de sportdeelname in de uitgevoerde analyses. Een dosis-effectmeting is goed toepasbaar, maar vereist veel aandacht voor een goede registratie en verzameling van data. Hieronder staan voorstellen voor de dataverzameling ten behoeve van vervolgmetingen, zowel op het niveau van beleidsprestaties als effecten.

Monitoring sportaanbod en deelname op en rond scholen

Het Mulier Instituut voert jaarlijks een Monitor Sport in en om de school uit. In 2015 is de aandacht gericht op het speciaal onderwijs, in 2016 staat de 1-meting voor het basisonderwijs op het programma en voor 2017 de 1-meting voor het voortgezet onderwijs. In deze onderzoeken kunnen vragen meelopen over het sportaanbod op en rond school, of er sprake is van een brede school en de inzet van buurtsportcoaches.

In het in 2010 uitgevoerde onderzoek School, Bewegen en Sport (Stuij et al., 2010) zijn ruim 7.000 leerlingen van 126 basisscholen (groepen 7 en 8) en 61 middelbare scholen (klassen 1 en 2) ondervraagd over hun sport- en beweeggedrag. Van de scholen is het sportprofiel in kaart gebracht. Voorgesteld wordt om in 2015 bij de betrokken scholen vast te stellen of, vanaf wanneer, en in welke mate, een buurtsportcoach actief is en alle scholen en leerlingen uit vergelijkbare groepen opnieuw te bevragen

met een aangepaste vragen/itemlijst in het schooljaar 2015-2016. Bij dit onderzoek kan worden samengewerkt met vierdejaars studentonderzoekers van hogescholen.

Onderzoek naar sterkte en maatschappelijke functie sportverenigingen

Voorgesteld wordt om de peilingen van het Verenigingspanel naar de indicatoren sterkte en maatschappelijke functie te herhalen in het voorjaar van 2016. Tevens kunnen extra vragen worden opgenomen over de rol en het ervaren effect van de inzet van buurtsportcoaches. Het Verenigingspanel kan eventueel tijdelijk uitgebreid worden met lokale metingen in de aan de effectmeting deelnemende gemeenten. Vergelijking van lokale met landelijke cijfers zijn dan mogelijk.

In de laatste meting van het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches in 2016 zal opnieuw veel aandacht uitgaan naar de samenwerking tussen organisaties en het verbinden van sectoren. Ook de BMC Monitor van de komende jaren zal inzicht bieden in de ontwikkeling van de inzet van buurtsportcoaches in 'nieuwe' sectoren.

Nationaal SportOnderzoek (NSO)

De peiling naar bekendheid van burgers en hun deelname aan sportactiviteiten in de buurt kan jaarlijks worden herhaald.

Registratie inzet buurtsportcoaches

Taken, doelgroepen en locaties waar en waarvoor buurtsportcoaches worden ingezet, worden niet in alle gemeenten gedetailleerd en systematisch geregistreerd. Het is lastig om deze informatie over de inzet in het verleden terug te halen. Hierdoor is in 2014 een deel van de inzet 'verloren' gegaan voor de analyses. Voor 2015 en 2016 zal met betrokken gemeenten worden overlegd hoe de registratie van de inzet van buurtsportcoaches kan verbeteren, zodat een hoger percentage inzet in de analyses kan worden betrokken.

Andere doelen en lokale context meenemen

De taken van buurtsportcoaches zijn niet altijd (direct) te koppelen aan een buurt. Soms voeren buurtsportcoaches de activiteiten voor een hele gemeente uit (dikwijls coördinerende activiteiten). Evenmin is al het werk van buurtsportcoaches (direct) gericht op de drie doelstellingen van het landelijke SBB-beleid. Activiteiten op en rond scholen en op sportverenigingen zijn vaak slechts indirect gericht op het bereiken van een hogere sportdeelname. Gemeenten streven dan andere doelen na, zoals een hogere kwaliteit van het sportaanbod of het bewegingsonderwijs, of een verbetering van de sociale competenties van jongeren of vaardigheden van kader. Het is zaak bij de gemeenten na te gaan welke andere doelen worden nagestreefd met de inzet van buurtsportcoaches en deze mee te nemen als indicator voor de effectmeting.

In de komende jaren willen we ook de lokale context waarin de inzet van buurtsportcoach lokaal plaatsvindt onder de loep nemen en daarbij zoeken naar mogelijke verklaringen voor gevonden effecten of het uitblijven daarvan.

Ledentallen van verenigingen

Bij het inventariseren van de ledentallen van verenigingen is gebleken dat weinig gemeenten een complete lijst van plaatselijke sportverenigingen hebben, of dat ze de ontwikkeling van ledentallen bijhouden. Wanneer deze gegevens compleet zijn, is een vergelijking mogelijk van de ontwikkeling van ledentallen van sportverenigingen met en zonder buurtsportcoach binnen eenzelfde tak van sport, en in

het algemeen. Uit de voorstudie is gebleken dat het goed mogelijk is om onder meer via de betrokken sportbonden overzichten te krijgen van aangesloten verenigingen in de betrokken gemeenten, en soms ook van de ledentallen van die verenigingen. In andere gevallen dienen ledentallen telefonisch te worden verkregen.

Dataverzameling sportdeelname onderzoek

Bij betrokken gemeenten wordt nagegaan of in 2015 of 2016 nieuw lokaal bevolkingsonderzoek op het gebied van sport en bewegen beschikbaar komt. Daar waar nu data beschikbaar zijn voor een meetjaar, kan dan met twee meetjaren alsnog een dosis-effectmeting worden uitgevoerd. Daarnaast wordt gezocht naar alternatieven voor gemeentelijk bevolkingsonderzoek bij de GGD's en provincies. Tot slot wordt verder gezocht naar gemeenten die beschikken over de benodigde gegevens over de inzet van buurtsportcoaches en de lokale sportdeelname in meerdere meetjaren.

Bruikbaarheid landelijke onderzoeken

In de voorstudie is ook gekeken naar de bruikbaarheid van landelijke onderzoeken voor een effectmeting buurtsportcoach, zoals de GGD Monitor, de CBS Gezondheidsenquête en de Vrijtijdsomnibus. Duidelijk is geworden dat deze onderzoeken niet of slechts in beperkte mate geschikt zijn voor dosis-effectmetingen, ofwel doordat jeugd ontbreekt in het onderzoek, en/of omdat het aantal respondenten op buurt- of wijkniveau te klein is, en/of omdat het beschikbaar krijgen van de data voor onderhavig onderzoek problematisch is.

Slotconclusie

Voor een effectmeting buurtsportcoach is een experimentele opzet niet mogelijk. Wel toepasbaar blijkt een dosis-effectmeting, waarbij een samenhang wordt gezocht tussen de mate van inzet van de buurtsportcoach en de mate van effect op de uitkomstmaten, zoals verhoging van de sportdeelname. In de verkennende studie uitgevoerd in 2014 laten de analyses naar de samenhang tussen 'inzet buurtsportcoach' en 'groei sportdeelname' een significante samenhang zien in twee gemeenten en in drie andere gemeenten niet. Er is geen samenhang gevonden met verenigingslidmaatschap.

De voorstudie maakt duidelijk dat verschillende redenen zijn aan te voeren waarom er geen overtuigende samenhang is gevonden. Deze zijn deels van beleidsmatige aard en deels van onderzoekstechnische aard. In het bijzonder zouden verbeteringen op het vlak van de dataverzameling kunnen leiden tot meer en scherpere analyses, waardoor deze aan zeggingskracht winnen. Deze voorstudie bevat voorstellen voor VWS voor de noodzakelijke verbeteringen, en een opzet voor nieuwe metingen in 2015 - 2017.

1. Inleiding

Sinds 2008 kunnen gemeenten met cofinanciering van het Rijk combinatiefunctionarissen aanstellen. De inzet van combinatiefunctionarissen was gericht op het vergroten van het aantal brede scholen, het versterken van de maatschappelijke functie van sportverenigingen, het stimuleren van dagelijks sportaanbod op en rond school en het bevorderen dat de jeugd met kunst en cultuur vertrouwd raakt en daarin participeert. Deze laatste doelstelling werd mogelijk gemaakt met een bijdrage aan de regeling van het ministerie van OCW.

In 2012 is de regeling verbreed en kreeg de naam 'Brede impuls combinatiefuncties'. Met de inzet van buurtsportcoaches en de koppeling aan het programma Sport en Bewegen in de Buurt (SBB) is het accent komen te liggen op het stimuleren dat meer mensen in de buurt kunnen sporten en bewegen, en op het leggen van verbindingen tussen de sportsector en andere sectoren zoals onderwijs, welzijn, zorg, kinderopvang, jeugdzorg en het bedrijfsleven. Combinatiefunctionarissen die zich richten op versterking van de relatie onderwijs en sport zijn een bijzondere vorm van buurtsportcoaches geworden, die ook andere verbindingen in de buurt tot stand brengen, zoals tussen sport en welzijn, en sport en gezondheidszorg.

De inzet van het programma SBB is in eerste aanleg stimuleren dat voor iedere Nederlander een passend sport- en beweegaanbod in de buurt aanwezig is, dat bovendien veilig en toegankelijk is. Hoewel de overheid niet kan afdwingen dat mensen daadwerkelijk meer gaan sporten of bewegen, is het uiteindelijke doel van het programma SBB wel dat mensen daadwerkelijk meer fysiek in beweging komen. Mensen moeten dus goed kennis hebben en kennis kunnen nemen van de mogelijkheden bij hen in de buurt, en het aanbod moet zo zijn ingericht dat voor elke doelgroep uitnodigende en toegankelijke vormen van sport en bewegen beschikbaar zijn. Het uiteindelijke doel van het programma SBB is niet alleen dat mensen meer kunnen sporten en bewegen, maar ook meer gaan sporten en bewegen.

In het wetgevingsoverleg Sport van 18 november 2013 heeft de Tweede Kamer gevraagd om de effectiviteit van de buurtsportcoaches² op dit uiteindelijke doel te onderzoeken. Leidt de inzet van buurtsportcoaches, door het verbreden van het aanbod en het leggen van verbindingen tussen sport en andere sectoren, uiteindelijk ook tot een grotere sport- en beweegdeelname?

Als aanvulling op de monitoring van het programma SBB is het Mulier Instituut, in samenwerking met Kennispraktijk, in de zomer van 2014 een voorstudie effectmeting gestart, waarvan we in dit rapport verslag doen. De belangrijkste conclusies van deze voorstudie zijn opgenomen in de SBB Monitor 2014. Voor deze voorstudie zijn uit de deelnemers aan het verdiepingsonderzoek naar de inzet van buurtsportcoaches van het Mulier Instituut en Kennispraktijk (Pulles et al., 2014)³ twaalf gemeenten

² In deze rapportage gebruiken we de term buurtsportcoaches, daaronder vallen ook de combinatiefunctionarissen.

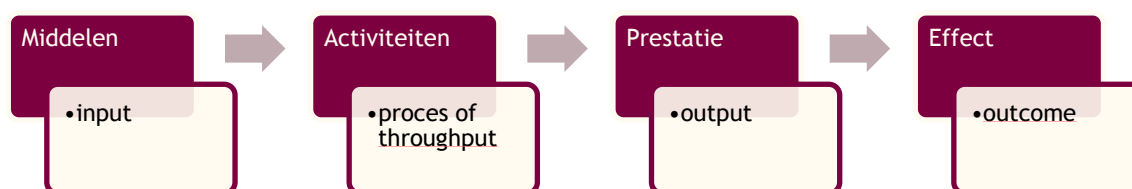
³ Zie ook: <http://www.mulierinstituut.nl/actueel/nieuwsoverzicht/toename-van-sportactiviteit-en-leden-door-buurtsportcoach.html>

geselecteerd en aangevuld met twee andere gemeenten. Voor de deelnemende gemeenten worden aparte, op de eigen gemeente toegesneden rapportages, opgesteld, die voor intern gebruik zijn.

Kader voor het onderzoek

Als kader voor het onderzoek gebruiken we het MAPE-model, zoals in de SBB Monitor 2014 is gepresenteerd (Van Lindert, van der Bol, Reijgersberg, Cevaal, van den Dool en van der Poel, 2014). MAPE staat voor Middelen (input), Activiteiten (proces, throughput), Prestaties (output) en Effecten (outcome), zie figuur 1.1

Figuur 1.1. MAPE-model

In figuur 1.2 is het algemene MAPE-model vertaald naar de effectiviteit van de inzet van buurtsportcoaches, gebruikmakend van de kennis daarover die kan worden ontleend aan de SBB Monitor. In de SBB Monitor 2014 is met de beschikbare registraties en onderzoeken een overzicht geboden van de ingezette middelen, activiteiten, prestaties en waar mogelijk effecten. De belangrijkste uitkomstmaten zijn schetsmatig opgenomen in figuur 1.2.

Het MAPE-model maakt zichtbaar dat met de beschikbare middelen buurtsportcoaches worden aangesteld, die door het ondernemen van allerlei activiteiten zorgen voor bepaalde prestaties of output. Het gaat hier in feite om het realiseren van passend sport- en beweegaanbod, zodat het voor iedereen mogelijk wordt in de buurt te kunnen sporten en bewegen. Om dat te realiseren wordt sterk ingezet op het leggen van verbindingen tussen sport en sectoren als onderwijs, welzijn en gezondheidszorg, zodat ook groepen die minder vaak of niet sporten of bewegen makkelijker toegang hebben tot het sport- en beweegaanbod.

Het verbrede sportaanbod moet er uiteindelijk toe leiden dat de sport- en beweegdeelname toeneemt. Aan dit 'effect' zijn meerdere aspecten te onderscheiden. 'Winst' in sport- en beweegdeelname is vooral te behalen bij mensen die wel (meer) willen sporten of bewegen, maar geen passend aanbod kunnen vinden. Mogelijk is het aanbod er niet, of bestaat het aanbod wel, maar kunnen zij het niet vinden. Aan de gewenste toename van sport- en beweeggedrag gaat een proces van gedragsverandering op individueel niveau vooraf. Het individu moet de intentie hebben om te sporten, de kennis hebben waar dat kan, over voldoende vaardigheden beschikken en geen drempels meer ervaren. De stap naar daadwerkelijk sporten of bewegen kan vervolgens zichtbaar worden in een lidmaatschap bij een sport- en beweegaanbieder, zoals een sportvereniging of een fitnesscentrum. Dit biedt het kader voor intensiever sport-/of beweeggedrag en gedragsbehoud. Ook binnen en rond scholen, en binnen en rond

welzijns- en zorginstellingen, kan mogelijk meer sport- en beweeggedrag worden waargenomen als effect van de inzet van buurtsportcoaches. Het effect van meer activiteiten bij verenigingen, scholen en/of instellingen moet uiteindelijk ook zichtbaar worden op hogere aggregatieniveaus, zoals de wijk, een gemeente en de samenleving als geheel. Daarnaast kan er ook een directe relatie zijn tussen gedragsverandering op individueel niveau en de sport- en beweegdeelname in de wijk, wanneer de gedragsverandering leidt tot vormen van ongeorganiseerde sportbeoefening, zoals hardlopen, lid worden van een informeel fietsgroepje of voetballen in het park. In onderzoek op wijk- of gemeenteniveau zou dit zich kunnen uiten in meer sporters (van niet sporter naar sporter) en/of een hogere sportfrequentie van degenen die al sporten (van 1x per maand naar bijvoorbeeld 1x per week).

In de voorstudie is vooral gezocht naar een eventuele samenhang tussen de inzet van buurtsportcoaches en veranderingen in de sportdeelname. In figuur 1.2 is zichtbaar dat eventuele veranderingen in sport- en beweegdeelname ook maatschappelijke effecten kunnen hebben, zoals veranderingen in de gezondheid en sociale cohesie. Deze maatschappelijke effecten zijn in deze studie niet onderzocht. De figuur maakt ook duidelijk dat de inzet van buurtsportcoaches niet in een vacuüm plaatsvindt. Ten eerste is er meer (sport)beleid dat inzet op stimulering van bewegen en de bevordering van de adaptatie van een gezonde leefstijl. Dit roept de vraag op of eventueel waargenomen veranderingen in de sport- en beweegdeelname kunnen worden toegerekend aan de inzet van de buurtsportcoach, dan wel aan de Sportimpuls, het programma Veilig Sportklimaat, lokaal beleid om verenigingen te ondersteunen, de activiteiten van het Jeugd sportfonds of JOGG, enz. Hetzelfde geldt voor meer algemene ontwikkelingen, zoals demografische en sociaaleconomische ontwikkelingen. Het vergt veel van de onderzoeksopzet en beschikbare data om te midden van al deze factoren, die inwerken op de sport- en beweegdeelname, het toegevoegde effect van de buurtsportcoach te kunnen selecteren.

Figuur 1.2 | Vertaling algemeen MAPE-model naar de effectiviteit van de inzet van buurtsportcoaches, gebruikmakend van kennis daarover ontleend aan de

SBB Monitor

Middelen Input	Activiteiten Proces	Prestatie Resultaten	Effecten Outcome						
			Burgers Algemeen	Verenigingen Leden	Scholen Leerlingen	Overige sectoren Cliënten	Wijk Inwoners	Gemeenten Inwoners	Samenleving Burgers
Buurtsportcoaches: Landelijk: 2387 fte eind 2013; 378 gemeenten in 2014. Lokaal: Aantal uren inzet buurtsportcoach per jaar per postcodegebied	Taken bij: Sportverenigingen, Scholen, Wijken/pleintjes, Overige organisaties, Coördinatie, Beleidsondersteuning,	Meer brede scholen met sportaanbod	Bekend met aanbod		Meer sporters (bewegen)	Meer sporters (bewegen)	Meer sporters (bewegen)	Meer sporters (bewegen)	Betere gezondheid
	Proces: Besluitvorming	Meer sport- en beweegaanbod (op en rond scholen, in de sport en andere sectoren)	Deelname aan aanbod		Hogere sportfrequentie (beweegdeelname)	Hogere sportfrequentie (beweegdeelname)	Hogere sportfrequentie (beweegdeelname)	Hogere sportfrequentie (beweegdeelname)	Meer cohesie
	Cofinanciering	Randvoorwaarden sportaanbod: vraaggericht, veilig, toegankelijk, kwaliteit	Waardering aanbod (toegankelijkheid, passendheid, veiligheid)	Meer verenigingsleden	Meer verenigingsleden	Meer verenigingsleden	Meer verenigingsleden	Meer verenigingsleden	Meer participatie (vrije tijd, werk)
	Samenwerking	Meer sterke sportverenigingen (met maatschappelijke functie)							Etc.
	Georganiseerde activiteiten	Meer lokale verbindingen							
	Succes- en faalfactoren	Bereik specifieke doelgroepen							

Andere programma's/projecten die inwerken op lokaal niveau, zoals: Sportimpuls, VSK, JOGG, lokaal sportbeleid, Jeugdsportfonds, demografische en overige maatschappelijke ontwikkelingen sorteren resultaten en effecten op lokaal niveau.

Legenda:

in beeld
min of meer in beeld
niet in beeld

Doelstelling effectmeting

Voor de voorstudie hebben we keuzes gemaakt wat betreft de te analyseren dosis-effectrelaties (zie paragraaf 3.2 en 3.2). Op voorhand was duidelijk dat de tijd te kort zou zijn om alle relaties in beeld te kunnen brengen. Verder hebben we geen nulmeting gedaan en konden we geen nieuw veldwerk doen, waardoor gewerkt moest worden met lokaal beschikbare data. De voorstudie is er daarom mede op gericht zicht te krijgen op de beschikbaarheid en de kwaliteit van data.

Met de effectmeting willen we vaststellen welke beleidsprestaties door de inzet van buurtsportcoaches worden gerealiseerd, met bijzondere nadruk op de vraag of dit leidt tot meer en intensievere verbindingen tussen sport en andere sectoren zoals onderwijs, zorg, welzijn, kinderopvang en bedrijfsleven.

Ten tweede willen we vaststellen of de inzet van buurtsportcoaches leidt tot groei in het aantal lidmaatschappen bij verenigingen en uiteindelijk tot meer sport- en beweeggedrag.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 gaan we in op de mate waarin met de inzet van buurtsportcoaches de beoogde beleidsprestaties zijn gerealiseerd, zie figuur 1.2. Hierbij gaat het om de vraag of er meer (passend) sport- en beweegaanbod is gerealiseerd, hoe het zit met de kwaliteit ervan en welke doelgroepen worden bereikt. In het bijzonder kijken we naar de realisatie van meer en intensievere verbindingen tussen sport en andere sectoren. We beschrijven in welke mate buurtsportcoaches bijdragen aan het tot stand brengen en/of intensiveren van deze verbindingen, en gaan in op de verbreding van het aantal sectoren waarmee wordt samengewerkt en het aantal doelgroepen waarvoor aanbod wordt gecreëerd. We schenken bijzondere aandacht aan de relatie met scholen en de versterking van de maatschappelijke functie van verenigingen.

In hoofdstuk 3 presenteren we de uitkomsten van onderzoek naar effecten van de inzet van buurtsportcoaches op het niveau van de burger, de vereniging, de wijk en gemeente. De gemeenten zijn in deze voorstudie geanonimiseerd. Gemeenten ontvangen voor intern gebruik lokale rapportages met daarin de data en bevindingen van de desbetreffende gemeente. Openbaarmaking van deze lokale rapportages hangt af van de toestemming van de gemeente.

In hoofdstuk 4 volgt een reflectie op de dataverzameling en de gebruikte onderzoeksmethoden. De diverse deelonderzoeken geven een eerste inzicht in de effectiviteit van de inzet van buurtsportcoaches. De komende jaren zullen meer data ter beschikking komen en/of kunnen worden verzameld. Het ligt in de rede en mogelijkheden om verschillende metingen in de komende jaren te herhalen, op te schalen en/of te verdiepen. In hoofdstuk 4 verkennen we welke data beschikbaar kunnen komen, welke data zelf verzameld kunnen of moeten worden, en met welke partijen hierin kan worden samengewerkt.

Hoofdstuk 5 bevat de belangrijkste conclusies van deze voorstudie en aanbevelingen voor vervolgmetingen.

2. Resultaten inzet buurtsportcoaches

In dit hoofdstuk gaan we in op de vraag in hoeverre met de inzet van buurtsportcoaches bepaalde beleidsprestaties zijn gerealiseerd, zie ook figuur 1.2 in hoofdstuk 1.

Bij de start van de regeling in 2008 hebben de ministeries van VWS en OCW een aantal landelijke doelstellingen geformuleerd.

De doelstellingen vanuit sport waren (ministerie van OCW en VWS, 2007):

- uitbreiding van het aantal brede scholen met sport- en cultuuraanbod,
- versterking van ongeveer tien procent van de sportverenigingen met het oog op hun maatschappelijke functie en de inzet van sportverenigingen voor het onderwijs, de naschoolse opvang en de wijk, en
- het stimuleren van een dagelijks sport- en beweegaanbod op en rond scholen voor alle leerlingen.

Daar kwamen in 2012, met de verbreding van de regeling, de volgende meer algemene doelstellingen bij (ministerie van VWS, 2011):

- meer mensen kunnen sporten en bewegen
- sportverenigingen worden versterkt
- er wordt een verbinding gelegd tussen sport en andere sectoren, zoals onderwijs, welzijn, kinderopvang en bedrijfsleven.

In hoofdstuk 3 gaan we in op de vraag of er een relatie is tussen de inzet van buurtsportcoaches en de sport- en beweegdeelname van burgers. In dit hoofdstuk zoomen we in op de andere doelstellingen of beleidsprestaties zoals we deze volgens het MAPE-model noemen: aantal brede scholen met een buurtsportcoach (paragraaf 2.1), aanwezigheid van sport- en beweegaanbod en de kwaliteit ervan (paragraaf 2.2), versterking sportverenigingen (paragraaf 2.3) en lokale verbindingen (paragraaf 2.4).

Daarvoor maken we gebruik van de resultaten van bestaand onderzoek, waaronder de outputmonitor van BMC Onderzoek⁴, het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches 2014 van Pulles et al. (2014) en de Monitor Sport op en rond de school (Reijgersberg, van der Werff en Lucassen 2013; 2014). Resultaten uit deze rapportages zijn ook opgenomen in de SBB Monitor 2014 (Van Lindert et al., 2014). We gebruiken ook gegevens uit het Jaarbericht brede scholen (Oberon, 2012; De Weerd, Paulussen-Hoogeboom, Slotboom, van der Pol en Krooneman, 2014).

De outputmonitor van BMC Onderzoek bevat (landelijke) informatie over het aantal fte buurtsportcoaches dat per deelnemende gemeente wordt ingezet. Daarnaast bevat het ook informatie over de sectoren waarin zij volgens de gemeenten actief zijn. De monitor wordt jaarlijks herhaald en volgens afspraak verlenen alle aan de regeling deelnemende gemeenten hun medewerking aan de monitor (zie ministerie van OCW en VWS, 2007), waardoor zowel per gemeente als landelijk een beeld

⁴ Momenteel rondt BMC Onderzoek een meting af voor peildatum 1-1-2014. Bij het schrijven van deze voorstudie hebben we enkele voorlopige resultaten ontvangen. Zie voor de rapportage uit 2013: Van den Heuvel et al., 2013.

wordt geschetst van de gerealiseerde inzet van buurtsportcoaches. In de SBB Monitor 2014 (Van Lindert et al., 2014) zijn enkele voorlopige resultaten van de lopende meting gerapporteerd. Deze zijn hier overgenomen.

In het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches 2014 (Pulles, Leijenhorst, Reijgersberg, Hilhorst en van Lindert, 2014)⁵ zijn buurtsportcoaches en betrokken organisaties van achttien gemeenten bevraagd over hun ervaringen met de inzet van buurtsportcoaches en de bereikte lokale opbrengsten. Met het oog op deze voorstudie zijn extra vragen opgenomen over de samenwerking tussen buurtsportcoaches en betrokken organisaties en de samenwerking tussen organisaties onderling als gevolg van de inzet van buurtsportcoaches. De vragen geven inzicht in de partijen waarmee men in verbinding staat, waarop die verbinding betrekking heeft en de intensiteit en continuïteit van die verbindingen. Ook is gevraagd in hoeverre het lukt om specifieke doelgroepen te bereiken. De resultaten zijn gerapporteerd in het verdiepingsonderzoek naar de inzet van buurtsportcoaches (Pulles et al., 2014) en hier beknopt overgenomen.

In het kader van de Monitor Sport op en rond de school heeft het Mulier Instituut in 2013 een nulmeting uitgevoerd in het primair onderwijs (Reijgersberg et al., 2013) en in 2014 in het voortgezet onderwijs (Reijgersberg et al., 2014). Hierin waren ook vragen opgenomen over de inzet van buurtsportcoaches op scholen. De resultaten van bovengenoemde drie onderzoeken zijn ook opgenomen in de SBB Monitor 2014 (Van Lindert et al., 2014).

2.1 Aantal brede scholen met een buurtsportcoach

In deze paragraaf beschrijven we, voor zover mogelijk, de ontwikkeling in het aantal brede scholen in Nederland en de aanwezigheid van buurtsportcoaches op deze scholen. Met buurtsportcoaches bedoelen we ook hier combinatiefunctionarissen.

Aantal brede scholen

In het verleden hield Oberon de ontwikkeling van brede scholen in Nederland bij en publiceerde daar jaarberichten over. Het laatste jaarbericht is van 2011 (Oberon, 2012). Daaruit blijkt dat er in 2011 1.600 brede scholen in het primair onderwijs waren. In 2013 heeft Regioplan een nieuw jaarbericht uitgebracht. Hierin wordt een groei van het aantal brede scholen zichtbaar tot ongeveer 2000 (zie ministerie van OCW, 2014; De Weerd et al., 2014). In 2013 is zeventien procent van de scholen in het voortgezet onderwijs een brede school en dit percentage is in de afgelopen jaren stabiel gebleven (De Weerd et al., 2014).⁶ Het gaat om ongeveer tweehonderd scholen. De verwachting is dat het aantal brede scholen in het primair onderwijs nog zal blijven toenemen, gezien het aantal scholen dat zich momenteel ontwikkelt tot brede school.

⁵ Zie voor de rapportage <http://www.sportindebuurt.nl/seb-nieuws/verdiepingsonderzoek-buurtsportcoaches-en-sportimpuls>

⁶ Het percentage van zeventien procent dat Regioplan in 2013 vindt, is aanzienlijk lager dan het percentage brede scholen in het voortgezet onderwijs uit 2011 (34%). Ook het aantal brede scholen valt nu lager uit. Zie Jaarbericht Brede scholen 2013 (Regioplan, 2014) voor een mogelijke verklaring.

Aanwezigheid van buurtsportcoach

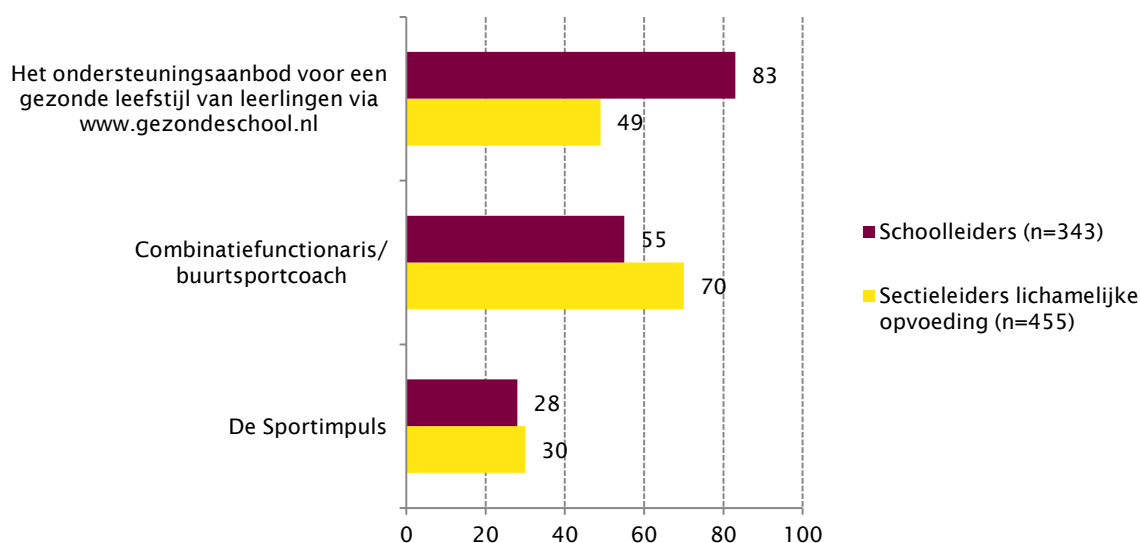
Brede scholen in het primair onderwijs werken daarin gemiddeld met ruim vier partners samen. Bij twaalf procent van de ondervraagde scholen is de sportvereniging een van de partners (De Weerd et al., 2014). In 2013 was in iets meer dan de helft van de brede scholen in het primair onderwijs (53%) een of meer buurtsportcoaches werkzaam, overwegend in de combinatie sport en onderwijs (97%, De Weerd et al., 2014). Dit is een toename ten opzichte van het vorige jaarbericht uit 2011. Toen had 41 procent van de brede scholen in het primair onderwijs een combinatiefunctionaris, merendeels ingezet op de combinatie onderwijs en sport (82%, Oberon, 2012). De combinaties onderwijs-cultuur (49%), onderwijs-welzijn (14%), onderwijs-zorg (7%) en onderwijs-opvang (7%) komen veel minder vaak voor dan de combinatie onderwijs-sport. Basisscholen die zich in 2013 qua profiel meer op de wijk richten, hebben volgens cijfers uit het jaarbericht van 2013 vaker een buurtsportcoach (63%) dan scholen met een ander profiel. De buurtsportcoaches die werkzaam zijn op de scholen, zijn meestal in dienst van de gemeente. De komst van de buurtsportcoach wordt door brede scholen in het primair onderwijs als een van de succesfactoren genoemd bij het functioneren als brede school (De Weerd et al., 2014).

Uit de nulmeting van het bewegingsonderzoek in het primair onderwijs van het Mulier Instituut (Reijgersberg et al., 2013) komt naar voren dat bij 42 procent van de ondervraagde basisscholen een buurtsportcoach actief is. Er is niet gevraagd of scholen een brede school zijn, waardoor de cijfers uit deze meting niet met die van het jaarbericht brede scholen vergeleken kunnen worden. Bij negentien procent van de ondervraagde basisscholen wordt de regeling voor het aanstellen van buurtsportcoaches gebruikt om de vakleerkracht te betalen (Reijgersberg et al., 2013).

In het voortgezet onderwijs had 44 procent van de brede scholen in 2011 een buurtsportcoach, waarvan sport en onderwijs de meest voorkomende combinatie was (55%, naast onderwijs en cultuur, Oberon, 2012). Het jaarbericht brede scholen uit 2013 bevat geen kwantitatieve gegevens over de aanwezigheid van buurtsportcoaches in het voortgezet onderwijs, waardoor niet bekend is of het aantal brede scholen met een buurtsportcoach in het voortgezet onderwijs is toegenomen.

Uit onderzoek van het Mulier Instituut naar de organisaties van het bewegingsonderwijs komt naar voren dat in het voortgezet onderwijs zeventig procent van de sectieleiders lichamelijke opvoeding en 55 procent van de schoolleiders bekend is met de regeling waarmee lokaal buurtsportcoaches kunnen worden aangesteld (Reijgersberg et al., 2014, zie figuur 2.1).

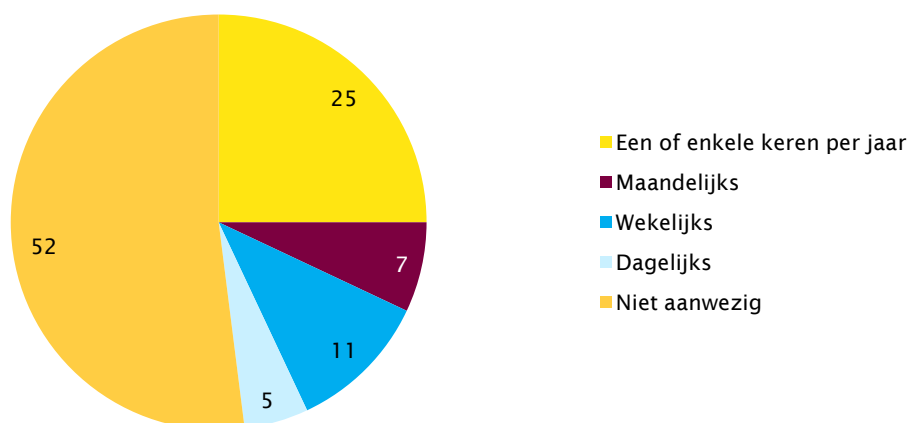
Figuur 2.1 Bekendheid met stimuleringsmaatregelen voor sport en bewegen, meerdere antwoorden mogelijk (in procenten)

Bron: Reijgersberg et al. (2014)

Op de helft van de middelbare scholen waarvan de sectieleider lichamelijke opvoeding bekend is met de regeling, is een buurtsportcoach aanwezig (48%, zie figuur 2.2). Omgerekend is er op iets meer dan een derde van alle ondervraagde schoollocaties een buurtsportcoach actief (36%, niet in figuur). Een kwart van de sectieleiders die bekend is met de regeling geeft aan een of enkele keren per jaar een buurtsportcoach aanwezig te hebben. Elf procent van de scholen heeft wekelijks de beschikking over een buurtsportcoach, zeven procent maandelijks en vijf procent dagelijks (Reijgersberg et al., 2014).

Figuur 2.2 Aanwezigheid van combinatiefunctionaris/buurtsportcoach op de schoollocatie, sectieleiders lichamelijke opvoeding (basis sectieleiders die bekend zijn met de regeling buurtsportcoaches, in procenten n=305)

Bron: Reijgersberg et al. (2014)

Aan het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches 2014 (Pulles et al., 2014) dat in achttien gemeenten is uitgevoerd, deden 132 scholen mee waarbij een buurtsportcoach betrokken was. Bijna de helft van deze scholen was een brede school (48%) en drie kwart was een basisschool (78%). Op de scholen uit het verdiepingsonderzoek zijn gemiddeld meer buurtsportcoaches voor sport dan voor cultuur betrokken (1,7 versus 1,1). Buurtsportcoaches zijn daarnaast gemiddeld meer uren per week betrokken bij een school dan cultuurcoaches. Een school heeft in totaal voor gemiddeld 8,3 uur per week een of meer buurtsportcoaches versus 7,2 uur totaal per week voor een of meer cultuurcoaches. Het gemiddeld aantal uren betrokkenheid per week voor sportorganisaties ligt overigens een stuk hoger: 11.3 uur.

2.2 Aanwezigheid sport- en beweegaanbod en kwaliteit

In deze paragraaf gaan we in op de vraag in hoeverre door de inzet van de buurtsportcoach het sport- en beweegaanbod bij verschillende organisaties is uitgebreid. Allereerst gaan we in op de situatie van scholen, vervolgens bij sportverenigingen en organisaties uit andere sectoren.

Sport- en beweegaanbod op brede scholen in Nederland

Uit het Jaarbericht brede scholen van 2011 (Oberon, 2012) kwam naar voren dat 77 procent van de brede scholen in het primair onderwijs en 88 procent van de brede scholen in het voortgezet onderwijs een sportaanbod had. Onderscheid naar doelgroepen is niet bekend. Deze cijfers zijn destijds ook opgenomen in de Outcome monitor Impuls brede scholen, sport en cultuur van Von Heijden en Van Kalmthout (2012). De aanwezigheid van de combinatiefunctionaris had in het basisonderwijs een duidelijk effect op de aanwezigheid van het sport- en beweegaanbod vergeleken met brede scholen zonder combinatiefunctionaris, maar dat gold niet voor het voortgezet onderwijs (zie Von Heijden en Van Kalmthout, 2012). In het Jaarbericht brede scholen van 2013 (De Weerd et al., 2014) is te zien dat 57 procent van de ondervraagde scholen in het primair onderwijs sportactiviteiten biedt voor de doelgroep 0-4 jarigen en 87 procent van de scholen voor 4-12 jarigen. Voor scholen die zich op deze doelgroepen richten staat sport op de derde plaats van activiteiten achter educatieve activiteiten en kunst en cultuur. Bijna een derde van de brede scholen (31%) die zich qua profiel op de wijk richten, biedt ook sportactiviteiten voor wijkbewoners aan. In het jaarbericht van 2013 (De Weerd et al., 2014) zijn geen kwantitatieve cijfers opgenomen over het aantal scholen in het voortgezet onderwijs dat sportaanbod heeft.

Wat betreft de frequentie van het sportaanbod had in 2011 bijna twee derde van de brede basisscholen met sportaanbod in 2011 een wekelijks sport- en beweegaanbod. Voor brede scholen in het voortgezet onderwijs was dit de helft van de scholen met sportaanbod (Oberon, 2012). Het maakte geen verschil of er wel of geen combinatiefunctionaris betrokken was. Recente cijfers over de frequentie van het sportaanbod zijn er niet (Von Heijden en Van Kalmthout, 2012).

Sportaanbod op scholen met een buurtsportcoach in achttien gemeenten

Uit het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches 2014 (Pulles et al., 2014) komt naar voren dat bij de meerderheid van de scholen een sportorganisatie betrokken is bij sportactiviteiten voor leerlingen van de school. Het gaat om sportactiviteiten onder schooltijd (85%), na schooltijd (92%) of op de sportvereniging (82%). Dit varieert van een of enkele keren per jaar tot vrijwel dagelijks. Vooral de sportactiviteiten die na schooltijd op school worden georganiseerd, vinden met een hogere frequentie plaats (46% wekelijks of vaker). De buurtsportcoach heeft een duidelijke rol bij deze sportactiviteiten.

Bij 55 procent van de sportactiviteiten onder schooltijd, 76 procent van de sportactiviteiten na schooltijd en 70 procent van de sportactiviteiten op de vereniging is volgens de scholen meestal of altijd een buurtsportcoach betrokken.

Ervaren veranderingen sportaanbod

Uit het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches 2014 (Pulles et al., 2014) komt naar voren dat scholen en sportorganisaties ervaren dat door de komst van de buurtsportcoach het aanbod van sportactiviteiten is toegenomen. De helft van de scholen waarbij een buurtsportcoach betrokken was bij de activiteiten voor leerlingen geeft bijvoorbeeld aan dat het aanbod van sportactiviteiten onder schooltijd is toegenomen, zie tabel 2.1.

Tabel 2.1 Mate waarin sportaanbod voor de leerlingen van de school is veranderd door de komst van de buurtsportcoach, volgens scholen waarbij een buurtsportcoach betrokken is bij de activiteiten (in procenten)

	Aanbod van deze activiteiten is afgenomen	Aanbod van deze activiteiten is min of meer gelijk gebleven	Aanbod van deze activiteiten is toegenomen	Weet niet
Sportactiviteiten onder schooltijd (n=82)	2	41	51	5
Sportactiviteiten na schooltijd (n=88)	5	28	65	2
Sportactiviteiten op de sportvereniging (n=71)		30	56	14

Bron: Pulles et al. (2014)

Sportorganisaties waarbij een buurtsportcoach betrokken is geweest bij sportactiviteiten voor leerlingen ervaren een sterkere toename in het aanbod van deze activiteiten, zie tabel 2.2.

Tabel 2.2 Mate waarin het sportaanbod voor de leerlingen van de school is veranderd door de komst van de buurtsportcoach, volgens sportorganisaties waarbij een buurtsportcoach betrokken is bij de activiteiten (in procenten)

	Aanbod van deze activiteiten is afgenomen	Aanbod van deze activiteiten is min of meer gelijk gebleven	Aanbod van deze activiteiten is toegenomen	Weet niet
Sportactiviteiten op of rond een school (n=106)	2	25	72	1
Sportactiviteiten op de sportvereniging (n=117)	1	26	70	3

Bron: Pulles et al. (2014)

Gevraagd naar specifieke activiteiten, zoals sportdagen, schoolsporttoernooien, kennismakingslessen, schoolsportvereniging, geeft minimaal de helft van de sportorganisaties waarbij een buurtsportcoach betrokken was bij deze activiteiten aan dat het aanbod door de komst van de buurtsportcoach is toegenomen (niet in tabel). Ook wanneer sportorganisaties betrokken waren bij sportactiviteiten voor specifieke doelgroepen (mensen uit aandachtswijken of kinderen in de jeugdzorg) is de ervaring dat het aanbod is toegenomen.

Ervaren kwaliteit van het aanbod

De betrokken organisaties uit het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches (Pulles et al., 2014) zijn overwegend positief over de bijdrage van de buurtsportcoach aan de kwaliteit van het aanbod, zie figuur 2.3.

Tabel 2.3 Mate waarin de kwaliteit van het aanbod door de komst van de buurtsportcoach is toegenomen, naar sector (in procenten, betrokken organisaties)

	Afgenomen	Min of meer gelijk	Toegenomen	Weet niet
Onderwijs - Sport (n=106)	4	23	68	6
Onderwijs - Cultuur (n=28)	4	25	64	7
Sport (n=169)	2	34	57	7
Cultuur (n=25)		20	64	16
Overig (n=32)	6	16	72	6

Bron: Pulles et al. (2014)

2.3 Sterke sportverenigingen met een maatschappelijke functie

In 2007, 2009, 2011 en 2014 hebben in het Verenigingspanel van het Mulier Instituut⁷ vragen gestaan over de sterkte en maatschappelijke positie van sportverenigingen. Onderwerpen hierbij waren onder andere de inzet van buurtsportcoaches en sportstimuleringsactiviteiten. Met de uitkomsten van deze metingen kan een beeld worden geschetst van de ontwikkeling van de sterkte of vitaliteit van verenigingen en hun maatschappelijke functie of betrokkenheid. De onderzoeksopzet laat niet toe te spreken van een oorzakelijke samenhang met de inzet van buurtsportcoaches, er is alleen sprake van een samenhang in de tijd. Aanwijzingen voor een meer inhoudelijke samenhang zijn wel te vinden in de bevindingen/oordelen van betrokkenen en het feit dat er enkele verschillen zijn gevonden tussen verenigingen die wel en verenigingen die niet samenwerken met een buurtsportcoach.

Sinds 2007 zijn steeds meer verenigingen gaan samenwerken met andere organisaties. In 2014 werkt 90 procent van de verenigingen samen met een of meer organisaties waar dat in 2007 nog 80 procent was (niet in tabel). Met name de samenwerking met scholen, naschoolse/buitenschoolse opvang en buurt/wijk/welzijnsorganisaties is gestegen. Als wordt gekeken of er wel of geen buurtsportcoach bij de sportvereniging betrokken is, dan blijkt dat verenigingen met een buurtsportcoach vaker samenwerken met andere sportverenigingen (73%) dan verenigingen zonder een buurtsportcoach (57%, zie tabel 2.4). Daarnaast werken verenigingen met een buurtsportcoach vaker samen met een of meer scholen (70%) en organisaties voor naschoolse en buitenschoolse opvang (22%), dan verenigingen zonder een buurtsportcoach (respectievelijk 44% en 10%). Verenigingen met een buurtsportcoach zijn ook vaker betrokken bij sportstimuleringsprojecten, zien het vaker als hun taak om overgewicht tegen te gaan en tot meer bewegen te stimuleren en hebben meer aanbod ter bevordering van de gezondheid dan verenigingen zonder buurtsportcoach. Deze verschillende aspecten maken deel uit van de indicator om de maatschappelijke functie van sportverenigingen te meten (negen verschillende items). Het blijkt dat

⁷ Het Verenigingspanel bestaat uit ongeveer 1.200 verenigingen. Deze staan model voor de ongeveer 25.000 sportverenigingen in Nederland.

de gemiddelde score op de indicator voor maatschappelijke functie is toegenomen sinds 2007. De gemiddelde score was 2,8 in 2007 (niet in tabel) en is 3.5 in 2014 (tabel 2.4). Sportverenigingen met een buurtsportcoach scoren in 2014 significant hoger op deze indicator (5,0) dan verenigingen zonder buurtsportcoach (3,2, zie tabel 2.4). In de outcome monitor over de Impuls brede scholen, sport en cultuur van Von Heijden en Van Kalmthout (2012) is destijds ook gerapporteerd over verschillen op deze items tussen sportverenigingen met en zonder combinatiefunctionaris. Ook toen viel al op dat sportorganisaties met een combinatiefunctionaris in 2011 significant hoger scoorden op groeiambitie, betaalde medewerkers, samenwerking, allochtone leden, sportstimuleringsprojecten en een taak op het gebied van overgewicht. Daar is nu een significant hogere score op gezondheidsbevordering en het stimuleren tot meer bewegen bij gekomen.

Tabel 2.4 Percentage van deelnemende verenigingen dat voldoet aan desbetreffende indicator, meting 2014, uitgesplitst naar aanwezigheid combinatiefunctionaris/ buurtsportcoach en betrokkenheid bij aanvraag Sportimpuls (in procenten)

	Totaal n=413	Zonder cf/bsc n=338	Met cf/bsc n=75	Geen SI aanvraag n=359	Met SI aanvraag n=54
<i>Sterkte van de vereniging:</i>					
Groeiambitie	66	63	76*	63	82*
% ver. met eigen sportaccommodatie en kantine	44	43	49	42	56
Betaalde medewerkers in dienst	39	37	48*	36	57*
Samenwerkingsverbanden					
- sportver. werkt samen met andere organisatie(s)	90 ^a	88 ^a	100 ^a	88 ^a	100 ^a
- sportver. werkt samen met andere sportvereniging	60	57	73*	59	68
Financiële positie:					
- gezond volgens eigen kwalificatie	65	66	61	66	56
Ontwikkelen van nieuw sportaanbod is speerpunt beleid	5	5	6	5	8
Ontwikkelt flexibelere lidmaatschapsvormen	43	42	50	43	48
Gemiddelde score indicator sterkte vereniging	2,5	2,4	2,6	2,4	2,8*
<i>Maatschappelijke functie:</i>					
(struct.) samenwerking met (brede) school	49 ^a	44 ^a	70* ^a	46 ^a	63* ^a
(struct.) samenwerking met NSO/BSO ^b	12	10	22*	10	23*
Integratie van minderheden					
- verenigingen met allochtone leden	66	63	78*	62	89*
- verenigingen met leden met een beperking	50	50	54	50	54
Vereniging weet specifieke groepen (waaronder allochtonen en minder validen) goed te bereiken	34	32	41	32	47*
Leefbaarheid (achterstands)wijken					
- samenwerking met buurt/wijk/welzijnsorganisatie	19 ^a	16 ^a	29* ^a	16 ^a	35* ^a
Bevorderen volksgezondheid					
- betrokken bij sportstimuleringsproject	48	41	77*	42	86*
- huisregels op papier m.b.t. gezonde leefstijl	36	34	43	33	51*
- aanbod gericht op gezondheidsbevordering	36	33	49*	33	55*
- taak stimuleren tot meer bewegen (eens)	59	56	69*	57	68
- overgewicht tegengaan niet taak van sportver. (eens)	41	44	27*	43	23*
Gemiddelde score indicator maatschappelijke functie vereniging	3,5	3,2	5,0*	3,3	5,2*

a. Deze percentages hebben alleen betrekking op de verenigingen die samenwerken.

* de percentages van verenigingen met en zonder combinatiefunctionaris en met en zonder aanvraag SI zijn significant afwijkend ($p < 0.05$) ten opzichte van elkaar.

Bron: Verenigingspanel (voorjaar 2014), Mulier Instituut, zie ook Van Lindert et al. (2014)

2.4 Lokale verbindingen

Buurtsportcoaches dragen bij aan het tot stand komen van verbindingen met andere sectoren. Via organisaties in de sectoren zorg, welzijn en het bedrijfsleven kunnen moeilijker bereikbare doelgroepen als ouderen, mensen met een beperking en jeugd in arme gezinnen worden bereikt. Het leggen van verbindingen tussen verschillende sectoren is bij de inzet van de buurtsportcoaches niet alleen een middel tot een doel, maar ook een doel op zichzelf. Enerzijds dragen meer lokale verbindingen bij aan de landelijke doelen van de Brede impuls combinatiefuncties, zoals het realiseren van meer sport- en beweegaanbod op en rond scholen, bij verenigingen en in de wijk. Anderzijds wil het kabinet met deze regeling het lokaal ondernemerschap stimuleren en zorgen dat organisaties uit verschillende sectoren elkaar versterken rond het thema sport en bewegen.

In deze paragraaf gaan we na in hoeverre het de buurtsportcoach lukt om samenwerking tussen deze sectoren en organisaties tot stand te brengen en de achterban en klantenkring van deze organisaties te bereiken. Hiervoor gebruiken we een drietal bestaande onderzoeken.

Verbrede inzet buurtsportcoaches

Voorlopige resultaten van de outputmonitor van BMC Onderzoek laten zien dat eind 2013 het grootste deel van de buurtsportcoaches, namelijk 81 procent (was 85% eind 2012), wordt ingezet in de vier oorspronkelijke sectoren sport (34%), basisonderwijs (32%), cultuur (10%) en voortgezet onderwijs (5%, zie tabel 2.5). De overige negentien procent (was 15% eind 2012) is verdeeld over de sectoren welzijn, ouderen(zorg), jeugd(zorg), zorg, kinderopvang, bedrijfsleven en overig. Ten opzichte van de vorige meting valt op dat het percentage gerealiseerde formatieplaatsen voor de oorspronkelijke sectoren is afgenomen, vooral voor sport. De lichte toename in gerealiseerde formatieplaatsen voor de 'nieuwe' sectoren kan bijna geheel worden toegeschreven aan de sector welzijn.⁸

⁸ Zie voor de vorige meting Van den Heuvel et al., 2013. Cijfers uit de vorige meting hebben betrekking op 2012 (peildatum 1-1-2013). Cijfers uit de huidige meting hebben betrekking op 2013 (peildatum 1-1-2014). De rapportage zal te zijner tijd worden gepubliceerd op www.sportindebuurt.nl

Tabel 2.5 Gerealiseerde fte buurtsportcoaches, naar sector en peildatum (in procenten)

	1-1-2013 (a)	1-1-2014 (b)
Sport	36,6	33,9
Basisonderwijs	31,2	32,0
Cultuur	11,1	10,3
Welzijn	6,0	9,2
Voortgezet onderwijs	6,4	5,0
Ouderen(zorg)	2,0	1,9
Jeugd(zorg)	1,9	1,3
Zorg	1,2	1,3
Kinderopvang	0,8	1,2
Bedrijfsleven/MKB	0,5	0,2
Overig	2,1	3,8

a. Bron: Van de Heuvel et al., 2013b; zie ook De Jong et al., 2013

a. Bron: Voorlopige cijfers BMC Monitor, 2014

Bewerking Mulier Instituut

Een van de conclusies uit het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches 2014 (Pulles et al., 2014) luidt dat gemeenten de transitie beginnen te maken naar een bredere inzet van de buurtsportcoach. Dit komt overeen met de resultaten van de monitor van BMC Onderzoek. Dit is onder meer terug te zien in het grotere aantal sectoren en de bijbehorende doelgroepen waarvoor buurtsportcoaches zich inzetten in vergelijking met voorgaande jaren. Buurtsportcoaches zijn gemiddeld in bijna drie sectoren werkzaam. Sport en onderwijs blijken nog steeds de belangrijkste sectoren waarin buurtsportcoaches werkzaam zijn (zie tabel 2.6).

Tabel 2.6 Sectoren waarin buurtsportcoaches werkzaam zijn (meerdere antwoorden mogelijk, n=298)

	%
Sport	86
Onderwijs	85
Buurt	28
Welzijn	19
Jeugd(zorg)	13
Zorg	12
Kunst en cultuur	12
Kinderopvang	12
Ouderen(zorg)	7
Bedrijfsleven	4
Anders	3

Bron: Pulles et al. (2014)

De combinatie sport en onderwijs is daarnaast ook nog steeds de meest voorkomende combinatie tussen sectoren (42%), gevolgd door de combinatie sport en buurt (16%). Deze laatste combinatie is in vergelijking met de meting uit 2013 toegenomen. Combinaties als sport en kinderopvang, sport en ouderenzorg en sport en welzijn komen nog maar weinig voor. Gegevens uit de outputmonitor van BMC Onderzoek (Van den Heuvel et al., 2013) bevestigen dit beeld uit het verdiepingsonderzoek.

Doelgroepen van de buurtsportcoach en ervaren bereik

Uit het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches 2014 (Pulles et al., 2014) blijkt dat het merendeel van de buurtsportcoaches zich richt op de doelgroep 4- tot 12-jarigen, een doelgroep die via het basisonderwijs bereikbaar is en zowel door combinatiefunctionarissen ‘oude stijl’ als buurtsportcoaches ‘nieuwe stijl’ wordt bediend (zie tabel 2.7). Uit de monitor van BMC Onderzoek blijkt eveneens dat in 2012 en 2013 (zie tabel 2.5) nog veel inzet plaatsvond in het basisonderwijs en dat daarmee vooral de 4- tot 12-jarigen worden bediend. Daarnaast vormen 12- tot 18-jarigen een grote doelgroep voor de buurtsportcoaches. Met de komst van de buurtsportcoach ‘nieuwe stijl’ krijgen ook andere doelgroepen aandacht, zo blijkt uit het verdiepingsonderzoek. Het gaat hierbij om mensen uit een aandachtswijk, mensen met overgewicht, buurt/wijkbewoners of jeugd in arme gezinnen. Op doelgroepen zoals mensen met een beperking, inactieven en 65-plussers wordt in mindere mate ingezet. Naar verwachting zal de aandacht voor de overige doelgroepen de komende jaren verder stijgen.

Tabel 2.7 Doelgroepen waarvoor buurtsportcoaches werkzaam zijn (meerdere antwoorden mogelijk, in procenten)

Doelgroep	Totaal (n=298)	Combinatiefunctionaris (n=226)	Buurtsportcoach (n=72)
4- tot 12-jarigen	82	86	71
12- tot 18-jarigen	48	44	60
Meisjes/ vrouwen	31	29	35
Mensen uit een aandachtswijk	30	26	40
Jongens/ mannen	29	28	33
Allochtonen	28	26	33
Mensen met overgewicht	25	19	44
Buurtbewoners/ wijkbewoners	24	19	42
Jeugd in arme gezinnen	22	22	25
0- tot 4-jarigen	18	17	24
Inactieven	17	12	33
18- tot 45-jarigen	15	7	40
Mensen met een handicap of chronische aandoening	14	9	31
45- tot 65-jarigen	11	4	32
65-plussers (ouderen)	11	4	31
Anders	6	5	11
Ik word niet voor een specifieke doelgroep ingezet	3	2	6
Werkzoekenden	2		7
Mensen uit het bedrijfsleven	1		4

Bron: Pulles et al. (2014)

De buurtsportcoaches (80%) en hun samenwerkingspartners blijken tevreden over de mate waarin zij hun doelgroepen weten te bereiken. Van de onderwijsinstellingen is 73 procent, van de sportorganisaties 69 procent, van de culturele organisaties 76 procent en van de overige organisaties (welzijn en zorg) is 72 procent tevreden over het bereik van de inzet van de buurtsportcoach. Het valt op dat buurtsportcoaches zich relatief minder vaak richten op doelgroepen waarop veel sport- en beweegwinst mogelijk is, zoals mensen met een handicap, inactieven en 65-plussers (zie tabel 2.7). Uit verdiepende gesprekken blijkt dat het bereiken van nieuwe doelgroepen door buurtsportcoaches als lastig wordt ervaren. Deze doelgroepen kunnen via nieuwe netwerken worden bereikt maar dit vergt een tijdsinvestering.

Samenwerking met en tussen organisaties

Uit het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches 2014 blijkt in de meeste gemeenten veel samenwerking plaats te vinden rondom de inzet van buurtsportcoaches (zie tabel 2.8). Betrokken organisaties uit de verschillende sectoren (sport, onderwijs, en overig) werken nog redelijk veel samen met bekende partijen als de gemeente, (andere) scholen en (andere) sportorganisaties en in iets mindere mate met organisaties uit de 'nieuwe' sectoren (welzijn e.a.).

Tabel 2.8 Organisaties waarmee de betrokken organisaties samenwerken, naar sector (meerdere antwoorden mogelijk, in procenten)

	Onderwijs (n=132)	Sport (n=169)	Overig (n=32)
Gemeente (bijvoorbeeld als samenwerkingspartner in een project)	67	79	81
Onderwijsinstelling/school	62	*	81
Andere sportorganisaties	*	66	-
Jeugd(zorg)organisatie	46	15	75
Kinderopvang	45	20	53
Welzijnsorganisatie(s)	40	24	41
Sportservice/sportloket/sportraad	40	47	34
Buurtvoorziening	35	20	38
Zorginstelling(en)	30	14	28
Jeugdsportfonds	22	20	13
Bedrijfsleven	17	18	22
Ouderen(zorg)voorziening	13	9	50
Sportbond	9	50	22
Anders	8	5	16
Geen enkele organisatie/ instantie	4	2	3

**Samenwerking onderwijs met sport en sport met onderwijs via aparte vraag, zie tussenkop 'samenwerking onderwijs en sport'*

Bron: Pulles et al. (2014)

Het gemiddeld aantal samenwerkingspartners per sector is af te lezen in tabel 2.9

Tabel 2.9 Gemiddeld aantal organisaties waarmee betrokken organisaties samenwerken, naar sector (organisaties die samenwerken met onderstaande organisaties, gemiddelden)

	Onderwijs	Sport	Overig
(Andere) school/onderwijsinstellingen	5	*	10**
(Andere) sportorganisaties	*	4	8
Welzijnsorganisaties	2	2	2
Jeugd(zorg)organisaties	2	2	2
Zorginstellingen	2	2	2
Buurtvoorzieningen	2	2	3
Kinderopvang	2	2	2
Ouderen(zorg)voorzieningen	2	1	2
Bedrijfsleven	6	7	9
Anders	2	3	1

**Samenwerking onderwijs met sport en sport met onderwijs via aparte vraag, zie tussenkop 'samenwerking onderwijs en sport'*

*** Het aantal organisaties is gecorrigeerd voor enkele uitschieters*

Bron: Pulles et al. (2014)

De onderlinge samenwerking kan door de buurtsportcoach tot stand zijn gebracht. De buurtsportcoach heeft bij de sportorganisaties en overige organisaties een grotere rol gehad in het tot stand brengen van samenwerking tussen organisaties dan bij onderwijsinstellingen (zie tabel 2.10). Iets meer dan de helft van de onderwijsinstellingen geeft namelijk aan dat de buurtsportcoach geen rol heeft gehad in het tot stand brengen van de samenwerking met andere organisaties.

Tabel 2.10 Rol van buurtsportcoach bij het tot stand brengen van samenwerking, naar sector organisatie (in procenten)

	Onderwijs (n=132)	Sport (n=166)	Overig (n=32)
Ja, in de meeste gevallen	13	30	34
Ja, in enkele gevallen	30	34	44
Nee	57	37	22

Bron: Pulles et al. (2014)

Acht op de tien onderwijsinstellingen (82%) met een buurtsportcoach, werken samen met een sportvereniging (niet in tabel). Ze werken samen met gemiddeld vijf sportverenigingen. Zeven op de tien onderwijsinstellingen met een buurtsportcoach (71%), werken samen met andere sport- of beweegaanbieders dan de sportvereniging. Gemiddeld werken zij samen met vier van deze sport- of beweegaanbieders.

Sportorganisaties werken vooral samen met scholen in het regulier basisonderwijs (78%) en scholen in het regulier voortgezet onderwijs (37%) en in mindere mate met scholen in het speciaal (voortgezet) onderwijs (niet in tabel). Een vijfde van de sportverenigingen werkt samen met scholen in het middelbaar beroepsonderwijs. Sportorganisaties werken gemiddeld met vijf scholen uit het regulier basisonderwijs samen en met drie scholen uit het voortgezet onderwijs (niet in tabel). Wat betreft de samenwerking van sportorganisaties met verschillende typen onderwijs zijn er vergeleken met de vorige meting van het verdiepingsonderzoek (Von Heijden et al., 2013) geen grote verschuivingen opgetreden. Zie voor meer details over samenwerkingspartners: Pulles et al. (2014).

Intensiteit van de samenwerking tussen organisaties

De intensiteit van de samenwerking tussen organisaties als gevolg van de inzet van buurtsportcoaches kan sterk verschillen, van incidenteel tot heel intensief. Het beeld dat de betrokken organisaties hebben over de wijze van samenwerking tussen de organisaties waarvoor de buurtsportcoaches werkzaam zijn, verschilt niet veel van het beeld dat de buurtsportcoaches hebben (zie tabellen 2.11 en 2.12). De samenwerkingsverbanden die als gevolg van de inzet van buurtsportcoaches ontstaan tussen verschillende betrokken organisaties, leiden volgens buurtsportcoaches en betrokken organisaties dikwijls tot het organiseren van gezamenlijke incidentele en/of jaarlijks terugkerende activiteiten. In iets mindere mate leidt dit ook tot gezamenlijke structurele activiteiten. Samenwerking in de vorm van een projectgroep, een samenwerkingsovereenkomst of een gezamenlijk plan komt bij ongeveer een derde van de organisaties voor. Andere samenwerkingsvormen, zoals een ketenaanpak, een gezamenlijke administratie of gedeeld werkgeverschap komen minder vaak voor.

Tabel 2.11 Stellingen over de wijze waarop organisaties waarvoor buurtsportcoach werkzaam is, met elkaar samenwerken (in procenten, buurtsportcoaches, n=298)

	Ja	Nee	Hier zijn plannen voor	Weet niet
De organisaties voeren gezamenlijk op incidentele basis activiteiten uit	71	11	6	12
De organisaties voeren gezamenlijk een jaarlijks terugkerende activiteit (evenement) uit	63	16	9	12
De organisaties voeren gezamenlijk op structurele basis activiteiten uit (bijv. maandelijks of wekelijks terugkerend)	58	21	8	12
De organisaties participeren in een projectgroep	47	25	6	22
De organisaties hebben een samenwerkingsovereenkomst ondertekend	32	31	6	32
De organisaties hebben een gezamenlijk plan van aanpak voor de samenwerking	38	25	11	27
De organisaties werken samen in een zogenoemde ketenaanpak (doorverwijzing van cliënten/deelnemers)	23	30	8	39
De organisaties voeren een gezamenlijke administratie/overhead	13	53	3	31
De organisaties hebben het werkgeverschap van mijn functie gezamenlijk geregeld	20	51	1	28

Bron: Pulles et al. (2014)

Tabel 2.12 Stellingen over wijze waarop organisaties waarvoor buurtsportcoach werkzaam is met elkaar samenwerken (in procenten, organisaties, n=333)

	Ja	Nee	Hier zijn plannen voor	Weet niet
De organisaties voeren gezamenlijk op incidentele basis activiteiten uit	55	17	12	16
De organisaties voeren gezamenlijk een jaarlijks terugkerende activiteit (evenement) uit	49	25	11	15
De organisaties voeren gezamenlijk op structurele basis activiteiten uit (bijv. maandelijks of wekelijks terugkerend)	43	33	9	15
De organisaties participeren in een projectgroep	33	38	7	22
De organisaties hebben een samenwerkingsovereenkomst ondertekend	36	34	5	26
De organisaties hebben een gezamenlijk plan van aanpak voor de samenwerking	39	26	10	26
De organisaties werken samen in een zogenoemde ketenaanpak (doorverwijzing van cliënten/deelnemers)	16	44	5	35
De organisaties voeren een gezamenlijke administratie/overhead	7	62	2	28
De organisaties hebben het werkgeverschap van de combinatiefunctionaris/buurtsportcoach gezamenlijk geregeld	20	49	2	29

Bron: Pulles et al. (2014)

Buurtsportcoaches geven aan dat zij met succes samenwerken met diverse betrokken organisaties (82% eens). Slechts een klein deel van de buurtsportcoaches (10%) gaf aan dat organisaties waarmee een verbinding is gelegd, zich inmiddels hebben teruggetrokken uit de samenwerking. Ook betrokken organisaties zijn tevreden over de samenwerking met de buurtsportcoach (83% eens). De animo van betrokken partijen om samen te werken is volgens betrokken organisaties groot (72%). De betrokken organisaties zijn over het algemeen tevreden over de samenwerking tussen betrokken partijen onderling (zie verder Pulles et al., 2014).

Rol van de buurtsportcoach in de samenwerking

In veel gevallen loopt de samenwerking tussen organisaties waarvoor de buurtsportcoaches werkzaam zijn niet geheel via de buurtsportcoaches, maar hebben deze organisaties zelf onderling contact. Een kwart van de buurtsportcoaches en een derde van de betrokken organisaties geeft dat aan.

2.5 Conclusie en reflectie

Het aantal brede scholen in Nederland is de laatste jaren toegenomen en zal nog verder toenemen. Er is een toename van het aantal brede scholen in het primair onderwijs waarbij een buurtsportcoach betrokken is. Niet bekend is of dit ook geldt voor brede scholen in het voortgezet onderwijs. Dit is niet gemeten. Het merendeel van de brede scholen in Nederland heeft een sportaanbod, dat geldt vaker voor brede basisscholen waarbij een buurtsportcoach betrokken is. Wat betreft de frequentie van het aanbod bleek er geen verschil te zijn tussen scholen met en zonder buurtsportcoach. Recente cijfers over de frequentie van sportactiviteiten op brede scholen in Nederland zijn niet voorhanden.

Uit lokaal verdiepingsonderzoek blijkt dat de buurtsportcoach een duidelijke rol heeft bij sportactiviteiten die door sportorganisaties voor leerlingen van scholen worden georganiseerd. Scholen en sportorganisaties ervaren ook een toename in het aanbod van deze activiteiten. Ook de kwaliteit ervan is toegenomen volgens betrokken scholen en sportorganisaties.

Het blijkt dat sportverenigingen in Nederland over het algemeen meer samen zijn gaan werken met andere organisaties, zoals scholen, organisaties voor na- en buitenschoolse opvang en buurt- of welzijnsorganisaties. Ook zien we een toename van de maatschappelijke functie van sportverenigingen. Sportverenigingen waarbij een buurtsportcoach betrokken is scoren significant hoger op de indicator voor maatschappelijke functie dan sportverenigingen zonder buurtsportcoach. Het is niet duidelijk of vooral sportverenigingen die al maatschappelijk sterk staan een buurtsportcoach aantrekken of dat de buurtsportcoach zelf ook invloed heeft op de ontwikkeling van deze maatschappelijke functie bij sportverenigingen.

Verder kunnen we concluderen dat gemeenten op weg zijn om de inzet van buurtsportcoaches te verbreden. Dat is onder meer te zien in een grotere diversiteit aan betrokken sectoren, bijbehorende doelgroepen en doelstellingen. Een echt grote verschuiving van de oorspronkelijke sectoren (sport en onderwijs) en doelgroepen (schoolgaande jeugd) naar nieuwe sectoren als zorg en welzijn laat echter nog op zich wachten. De verbrede inzet van buurtsportcoaches en structurele samenwerking tussen organisaties heeft tijd nodig en verdient meer aandacht in de lokale situatie. Lokaal ervaart men echter dat buurtsportcoaches wel degelijk een rol spelen bij het ontstaan en onderhouden van samenwerkingsrelaties.

De gegevens uit de monitor van BMC Onderzoek van de komende jaren en de meting van het verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches in 2016 moeten uitwijzen of er meer inzet plaats gaat vinden in de 'nieuwe' sectoren en daarmee of de buurtsportcoaches sport aan andere sectoren kan verbinden en de achterban of cliëntèle van organisaties uit deze sectoren weet te bereiken.

3. Effectmetingen

In dit hoofdstuk gaan we allereerst in op de vraag wat we onder effecten verstaan (paragraaf 3.1). Vervolgens lichten we de opzet en uitvoering toe van de dosis-effectmetingen die we in de casegemeenten hebben uitgevoerd. We besteden aandacht aan de dataverzameling en beoordeling van de kwaliteit van de data (paragraaf 3.2). In paragraaf 3.3 gaan we in op de gevonden effecten van de inzet van buurtsportcoaches, uitgesplitst naar de verschillende in figuur 1.2 onderscheiden niveaus (individu, wijk, gemeente). Eerst gaan we in op de resultaten van een meting van het Nationaal SportOnderzoek (2014). Hierin zijn vragen opgenomen over de bekendheid van burgers met projecten voor sport en bewegen in de buurt. Op basis van lokaal verdiepingsonderzoek bespreken we vervolgens welke effecten buurtsportcoaches en sportorganisaties zelf ervaren. Tot slot bespreken we de resultaten van de dosis-effectmetingen. Dit hoofdstuk sluiten we af met een reflectie op de uitgevoerde dosis-effectmetingen (paragraaf 3.4).

3.1 Wat is een effect en hoe meet je een effect?

Onder effect verstaan we veranderingen in het gedrag van burgers veroorzaakt door een ingreep. In dit geval is de ingreep de inzet van buurtsportcoaches en betreft de verandering in gedrag meer bewegen en sporten.

Een verandering in gedrag kan worden gemeten op het niveau van het individu. Bij beleid, zoals in dit geval de ontplooiing van het programma SBB, gaat het echter om de verandering van het gedrag van meer dan één individu. Hoewel in het kader van het programma SBB niet is aangegeven hoeveel procent meer sporten en bewegen wordt nagestreefd, is duidelijk dat het beleid succesvoller is naarmate meer mensen hun gedrag sport- en bewegingsintensiever maken. Dit wordt onder meer zichtbaar als we een stijging kunnen constateren in het aantal lidmaatschappen van georganiseerd sportaanbod (sportverenigingen, fitnesscentra, abonnementen bij zwembaden en ijsbanen, enz.). Dit soort lidmaatschappen zijn een indicator voor meer duurzame vormen van sporten en bewegen, omdat mensen doorgaans alleen overgaan tot een dergelijk lidmaatschap als ze over een langere periode minstens een keer per week willen sporten.

Door de sport- en beweegdeelname op het niveau van de wijk, de gemeente en/of Nederland te meten worden alle veranderingen in sport- en beweeggedrag zichtbaar; georganiseerd, maar ook zwembadbezoek via losse kaartverkoop en wanneer er wordt gerend of gefietst in informele groepjes. De uitdaging is om veranderingen die op deze schaalniveaus betekenisvol worden gemeten te kunnen koppelen aan de inzet van buurtsportcoaches, omdat op deze niveaus veel factoren het sport- en beweeggedrag beïnvloeden. In deze voorstudie zijn we gestart met metingen op de laagste schaalniveaus. Op voorhand was duidelijk dat metingen op landelijk niveau niet haalbaar zouden zijn vanwege het ontbreken van geschikte data. Om dezelfde reden is het onderzoek beperkt tot veranderingen in sport- en beweeggedrag, en is niet gekeken naar doorwerking daarvan in bijvoorbeeld de gezondheid van mensen of de sociale cohesie in de wijk.

Er bestaan diverse typen effectmetingen, die onderling verschillen in bewijskracht. Daarmee ontstaat een hiërarchie van methoden. De methoden zijn:

- Experimenteel onderzoek (*randomized controlled trial*, rct);
- Vaststellen samenhang verandering ingreep en effect (dosis-effectmeting);
- Vaststellen verandering in vergelijking met andere wijken/groepen;
- Vaststellen verandering in de tijd.

Als ze het over een effectmeting hebben, denken veel wetenschappers aan experimenteel onderzoek. Daarbij maken ze gebruik van een groep waarbij de ingreep wordt gepleegd, en een controlegroep waarbij de ingreep achterwege blijft. De indeling van de groepen gebeurt op basis van toeval. In medisch onderzoek, waarin dit type experimenteel onderzoek standaard is, worden dan met een aselechte steekproef onder een bepaald type patiënten twee groepen individuen vastgesteld. De ene groep krijgt een bepaald medicijn toegediend of ondergaat een bepaalde behandeling, en de andere groep krijgt geen medicijn of krijgt een placebo, dan wel geen of de standaard behandeling. Cruciaal is verder dat bij beide groepen een meting wordt verricht voor de ingreep wordt ingezet (0-meting) en minimaal een meting na afloop van de ingreep (1-meting). Om blijvende effecten vast te stellen zijn dan nog vervolgmetingen vereist.

Voor onderzoek naar beleidseffecten is de experimentele opzet bijna altijd te hoog gegrepen. Dit geldt zeker voor de beleidsmaatregel om buurtsportcoaches in te zetten. Bijna alle gemeenten doen hieraan mee, dus twee aselekt gekozen groepen maken kan niet (meer). Bovendien heeft er geen 0-meting plaatsgevonden. Ook een 'veldexperiment' is daarmee geen optie. Bij een veldexperiment worden gemeenten vergeleken met en zonder ingreep in de tijd. Veel controle op de omstandigheden is er dan niet. Zo kunnen gemeenten met elkaar communiceren tijdens het experiment.

Omdat op voorhand duidelijk is dat niet kan worden gewerkt met een experimentele opzet, is verkend of er met de beschikbare data gewerkt kan worden met dosis-effectmetingen. Bij een dosis-effectmeting wordt gezocht naar een samenhang tussen de mate van inzet en de mate van effect. In dit geval verwachten we bij meer uren inzet van een buurtsportcoach in een wijk (een grotere dosis) een grotere stijging (of minder grote terugval) in sportdeelname (effect), als we twee of meer metingen in de tijd met elkaar vergelijken. Bij een dosis-effectmeting wordt dus zowel naar een verandering in de tijd gekeken, als naar verschillen tussen wijken/gemeenten (de onderste twee niveaus in de hiërarchie van effectmetingen). Daarbij wordt gekeken naar de samenhang in de mate waarin een ingreep wordt toegepast (dosis) en de mate van verandering in de uitkomst. Een dergelijke samenhang is een sterke aanwijzing voor effectiviteit, maar geen onomstotelijk bewijs. Dit komt doordat met deze onderzoeksopzet niet kan worden uitgesloten dat andere maatregelen die samenvallen met de mate van inzet van buurtsportcoaches de samenhang vertroebelen.

Met dosis-effectmetingen zoeken we naar 'objectieve' effecten. In het eerder genoemde lokale verdiepingsonderzoek van Pulles et al. (2014) is gevonden dat buurtsportcoaches en verenigingen beiden melden dat het aantal leden bij verenigingen stijgt (zie paragraaf 3.3). Dat is een waargenomen en reëel effect, wat erop wijst dat buurtsportcoaches op projectniveau de doelstellingen 'meer sport- en beweegdeelname' en 'meer lidmaatschappen bij verenigingen' weten te realiseren. Dit betekent niet dat daarmee de doelstellingen ook op buurt-, wijk-, gemeentelijk en landelijk niveau worden gehaald. Zo kan het zijn dat bijvoorbeeld kinderen die anders lid geworden zouden zijn van een tennis- of gymvereniging, lid worden van de judoclub waar de buurtsportcoach actief is. Door in de dosis-effectmeting te kijken naar veranderingen in sportdeelname per wijk of gemeente kan worden vastgesteld of de waargenomen effecten leiden tot een hogere sport- en beweegdeelname en/of hoger percentage verenigingslidmaatschap, dan wel dat er sprake is van verdringing of verplaatsing, en per saldo geen effect op de sportdeelname in de wijk.

We stellen ons niet de vraag wat de meest effectieve methode is om een grotere sportdeelname te realiseren met buurtsportcoaches. Met andere woorden, hoe het grootste effect kan worden gerealiseerd. Wel is het zo dat vanuit deze optiek het interessant kan zijn in vervolgonderzoek de

situaties te vergelijken waarin de grootste samenhang is gevonden, met situaties waarin geen of zelfs een negatieve samenhang is gevonden, omdat deze een sterke aanwijzing zijn voor verschillen in de mate van effectiviteit.

Met een dosis-effectmeting wordt evenmin vastgesteld wat de meest doelmatige (of kosteneffectieve) wijze van inzet van buurtsportcoaches is, of de meest doelmatige wijze om de doelstellingen te realiseren. Ook dit is iets dat, evenals het kostenaspect, zou kunnen worden meegenomen in een vervolgonderzoek naar de mate van effectiviteit. Ook al doen we geen onderzoek naar de meest effectieve of meest doelmatige inzet van buurtsportcoaches, toch is de wijze waarop buurtsportcoaches worden ingezet van belang bij de interpretatie van de uitkomsten van de dosis-effectmeting. Sommige buurtsportcoaches zijn heel uitvoerend bezig op scholen en sportverenigingen, terwijl andere veel meer worden ingezet op beleidsmatig terrein, het creëren van randvoorwaarden of het leggen van verbindingen tussen verschillende organisaties. Het gevolg kan zijn dat de effecten van de eerste aanpak op korte termijn al zichtbaar zijn maar op langere termijn mogelijk weer vervagen, terwijl bij de tweede aanpak het omgekeerde aan de orde kan zijn. Gegeven de beschikbare data kunnen vooralsnog alleen dosis-effectmetingen worden uitgevoerd gericht op effecten op de korte termijn (een tot vier jaar).

3.2 Opzet en uitvoering dosis-effectmetingen

Er zijn geen data voorhanden waarmee op landelijk niveau de gewenste dosis-effectmetingen kunnen worden uitgevoerd. Er wordt bijvoorbeeld wel landelijk onderzoek gedaan naar sport- en beweegdeelname, maar dit gebeurt met steekproeven die niet groot genoeg zijn om op postcode-, buurt- of wijkniveau zo veel respondenten te hebben dat op die niveaus betekenisvolle uitspraken over ontwikkelingen in beweeg- en sportdeelname kunnen worden gedaan. Daarbij komt dat in de bestaande landelijke onderzoeken bepaalde groepen ondervertegenwoordigd zijn, of zelfs uitgesloten, zoals kinderen tot 12 jaar. Ook voor de andere variabelen, in het bijzonder de inzet van buurtsportcoaches en het lidmaatschap van verenigingen, was het midden 2014 onduidelijk of datasets beschikbaar en bruikbaar zouden zijn voor landelijk onderzoek.

Het was niet de bedoeling voor dit onderzoek nieuwe data te verzamelen, maar zo veel als mogelijk gebruik te maken van bestaande data. Daarom hebben we voor 2014 gekozen voor een verkennende studie in veertien gemeenten, waaronder de vier grootste. Het doel was enerzijds te achterhalen of op lokaal niveau de benodigde data beschikbaar zijn en of die data van voldoende kwaliteit zijn, en anderzijds ervaring op te doen met de dosis-effectmetingen op basis van die data. Op grond van deze ervaringen kan voor 2015-2017 een meer beredeneerd onderzoeksvoorstel worden uitgewerkt.

De gemeenten zijn geselecteerd uit de deelnemers aan het verdiepingsonderzoek naar de inzet van buurtsportcoaches van het Mulier Instituut en Kennispraktijk (Pulles et al., 2014) en aangevuld met enkele andere gemeenten. Met die aanvulling omvatten de veertien deelnemende gemeenten de grote vier gemeenten en een goede spreiding over gemeentegrootte en over het land. In de periode augustus tot en met november 2014 is de informatie voor de effectmeting verzameld. Uiteindelijk zijn in elf gemeenten (waaronder de grote vier) analyses uitgevoerd. Bij de andere drie gemeenten bleken bij nader inzien toch onvoldoende bruikbare data voor de analyses beschikbaar.

Aan de hand van de informatie van de gemeenten is vastgesteld voor hoeveel uren buurtcoaches op welke plaats en voor welke taak zijn ingezet. Dit is de 'dosis' waaraan de inwoners van de gemeenten op een bepaald moment en in een bepaald gebied zijn 'blootgesteld'. Deze informatie is vervolgens

gekoppeld aan bevolkingsonderzoeken naar de sportdeelname en/of aan informatie over de ontwikkeling van het ledental van sportverenigingen in de gemeenten.

Omdat we met deze methode ook een beeld in de tijd wilden vormen, hebben we de inzet van buurtsportcoaches over meerdere jaren verzameld, zo mogelijk vanaf het begin van deelname aan de regeling. We verwachten dat een langdurige inzet (meerdere jaren) van buurtsportcoaches in wijken leidt tot een hogere (georganiseerde) sportdeelname. De veronderstelling hierbij is dat een buurtsportcoach in het begin tijd nodig heeft om op te starten en daarom in het eerste jaar van zijn of haar inzet nog niet veel effect heeft. Naarmate de buurtsportcoach meerdere jaren actief is in hetzelfde gebied, zal hij of zij steeds meer inwoners bereiken en wellicht ook jaarlijks andere groepen. We doen daarom ook analyses met een cumulatieve dosis, met een maximum van vier jaar

Databronnen

Voor de analyses op verenigings-, wijk- en gemeentelijk niveau gebruiken we meerdere databronnen: gemeentelijke gegevens over de inzet van buurtsportcoaches, gegevens van BMC over de inzet van buurtsportcoaches, bevolkingsonderzoeken naar sportdeelname, de ledentalcijfers van de sportverenigingen in de gemeente en informatie van de KISS-database van NOC*NSF met het aantal leden van sportverenigingen per wijk. Bij de bevolkingsonderzoeken maken we gebruik van statistische analyses die onderhevig zijn aan betrouwbaarheidsmarges. Voor de analyse van de ledentallen van de gemeente of via KISS is geen sprake van statistiek. Bij de rapportage van deze bronnen gebruiken we correlaties om eventuele effecten weer te geven.

Inzet buurtsportcoaches

De inzet buurtsportcoaches (dosis) hebben we berekend in de vorm van minuten inzet per inwoner. Dit hebben we gedaan door de totale inzet in fte in een bepaald afgebakend geografisch gebied te delen door het aantal inwoners.

In de verschillende casestudies is duidelijk geworden dat dit geen eenvoudige taak is. De taken tussen buurtsportcoaches blijken fors te verschillen en dezelfde buurtsportcoach heeft vaak meerdere taken die elk een verschillend geografisch bereik kunnen hebben. Buurtsportcoaches kunnen bijvoorbeeld taken vervullen op of voor scholen (organiseren of coördineren van (naschools) sportaanbod), op sportverenigingen (versterken club/ledenwerving) of in bepaalde wijken (bijvoorbeeld op pleintjes voor diverse doelgroepen). Er zijn ook algemene taken die alleen indirect met het stimuleren van sportdeelname te maken hebben, zoals de coördinatie van buurtsportcoaches. Dikwijls combineren buurtsportcoaches meerdere van deze taken. Zij hebben dan bijvoorbeeld een aanstelling van 1 fte, en werken voor 60 procent op of voor een school en voor 40 procent op of voor een sportvereniging. In de overzichten die we per gemeenten opstelden zijn we in dergelijke gevallen uitgegaan van twee verschillende taken en hieraan hebben we per jaar het aantal uren inzet gekoppeld. Andere combinaties komen ook voor, zoals het verzorgen van sportaanbod voor leerlingen van alle scholen in een bepaalde wijk.

De uitdaging was om vervolgens postcodes te koppelen aan de diverse taken en deze informatie te koppelen aan de hiervoor besproken databronnen. In bijlage 1 is informatie opgenomen over de ervaringen met het inventariseren van de benodigde gegevens in de deelnemende gemeenten. We hebben de koppeling van de inzet in minuten aan de verschillende buurten/wijken alleen kunnen doen waar taakomschrijvingen beschikbaar waren, en op grond waarvan duidelijk was waar en waarvoor

buurtsportcoaches werden ingezet. Slechts van een deel van de buurtsportcoaches is geregistreerd in welke wijk ze actief zijn. Wanneer de inzet was gekoppeld aan een school of sportvereniging, dan hebben we de postcode van de vestiging van de school of vereniging genomen als gebied waar het effect van de buurtsportcoach zichtbaar zou moeten zijn. Bij bijvoorbeeld middelbare scholen en verenigingen als atletiek- of hockeyverenigingen, kan het effect echter werkzaam zijn in grotere gebieden dan zijn meegenomen. Sommige taken van buurtsportcoaches zijn niet of nauwelijks zinvol aan een bepaald postcodegebied te koppelen, bijvoorbeeld taken op het gebied van verbindingen leggen en beleidsondersteuning. Soms ontbreken ook taakgegevens om de inzet te kunnen berekenen. In de casestudies wordt uiteindelijk alleen gewerkt met een percentage van de inzet van de buurtsportcoach dat gekoppeld is aan een bepaald postcodegebied. De benodigde data voor het vaststellen van dit percentage zijn opgehaald bij gemeenten en BMC.

Aantal georganiseerde sporters per wijk (KISS-database)

De KISS-database van NOC*NSF bevat per sportbond het aantal leden in een postcodegebied (vier cijfers). We gebruiken in onze analyses het totaal aantal leden van verenigingen die via een bond zijn aangesloten bij NOC*NSF, per postcodegebied. Dit aantal is ontdubbeld voor mensen die lid zijn van meerdere sportbonden.

De database bevat alleen leden die door de verenigingen aan de sportbonden zijn gemeld. Dit ledental is een goede indicator van het aantal mensen dat duurzaam sportgedrag vertoont. Niettemin moet er rekening mee worden gehouden dat verenigingen niet al hun leden (direct) doorgeven aan de desbetreffende sportbond. Dit kan bijvoorbeeld leden betreffen die niet deelnemen aan de bondscompetitie of aspirantleden. Verder zijn er verenigingen die niet zijn aangesloten bij een sportbond die is aangesloten bij NOC*NSF. Een deel van het georganiseerde sportaanbod is dus niet zichtbaar in de KISS-database.

De database is nog in opbouw. Dit betekent dat cijfers niet ver teruggaan en nog niet voor elk jaar even betrouwbaar zijn. Dit heeft te maken met de registraties per sporttak. Sommige bonden hebben hun ledenadministratie beter op orde dan andere. We gaan daarom uit van twee redelijk betrouwbare jaargangen (2011 en 2013). De cijfers van het voorgaande jaar komen doorgaans in november beschikbaar. Voor deze rapportage maken we met de cijfers van 2013 gebruik van de meest actuele cijfers. Gebleken is dat om technische redenen in sommige gemeenten van een deel van de bevolking geen KISS-informatie per postcodegebied voorhanden is. Dit was het geval in vier van de elf gemeenten waar analyses zijn uitgevoerd, en varieerde van vijf procent tot elf procent.

Ledentalcijfers van verenigingen

In de deelnemende gemeenten hebben we waar mogelijk het ledental van de plaatselijke sportverenigingen vastgesteld, met de bedoeling dit in latere jaren te herhalen. De ledentallen zijn in eerste instantie verzameld via de deelnemende gemeenten. De mate waarin en de wijze waarop gemeenten gegevens over ledentallen van sportverenigingen verzamelen verschilt. Zo wordt dit in sommige gemeenten bijgehouden op basis van subsidieaanvragen. Sportverenigingen die geen subsidie aanvragen zijn niet vertegenwoordigd, waardoor deze overzichten incompleet zijn. Bij andere gemeenten houdt een sportraad een overzicht bij van aangesloten verenigingen en hun ledentallen. Sommige gemeenten zetten jaarlijks of eens in de drie of vier jaar een verenigingsmonitor uit waarin een vraag is opgenomen over het ledental van de vereniging of maken deel uit van een regionale verenigingsmonitor. De respons op deze onderzoeken is dikwijls hoog, maar nooit 100 procent. Ook komt het voor dat er geen enkel overzicht is van de verenigingen die actief zijn in de gemeente, laat staan

van ledentallen per vereniging. Er zijn verschillende acties ondernomen om meer zicht te krijgen op de sportverenigingen per gemeenten en de ledentallen van die verenigingen.

De opgegeven ledentalcijfers van responderende sportverenigingen uit het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches 2014 (Pulles et al., 2014) zijn overgenomen. Waar verenigingen meerdere jaren (2011, 2012, 2013, 2014) aan het verdiepingsonderzoek hebben meegedaan, zijn de historische gegevens overgenomen. Dit resulteerde bij enkele gemeenten in toevoegingen van sportverenigingen en ledentalcijfers aan het totaaloverzicht van verenigingen per gemeente. Tevens kon van 339 sportverenigingen worden vastgesteld of zij ondersteuning hebben gekregen van buurtsportcoaches tijdens de periode 2011-2014.

Er is contact opgenomen met verschillende sportbonden met het verzoek om de ledentalcijfers te verstrekken van de bij de desbetreffende bond aangesloten sportverenigingen in de veertien deelnemende gemeenten. De focus lag hierbij op de bonden van sporttakken waarbij het vaakst buurtsportcoaches zijn ingezet. Uit de verdiepingsonderzoeken naar de inzet van de buurtsportcoach (Pulles et al., 2014) is duidelijk geworden dat de buurtsportcoach zich het meest richt op de volgende vijftien takken van sport: voetbal, basketbal, tennis, danssport, judo, gymnastiek/turnen, atletiek, korfbal, volleybal, hockey, vecht- en verdedigingssporten (exclusief judo), tafeltennis, badminton, handbal en zwemsport (exclusief waterpolo). Bij de bonden van de genoemde sporttakken is een informatieverzoek uitgezet. Van het Koninklijke Nederlandse Korfbalverbond (KNKV), de Nederlandse Volleybal Bond (Nevobo), de Atletiekunie en de Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond (KNLTB) is inmiddels zicht op de aanwezige verenigingen in de veertien gemeenten en respectievelijk de ledentallen van deze verenigingen. De Judo Bond Nederland geeft aan deze gegevens niet te kunnen verstrekken. Van de overige sportbonden is geen tijdige reactie verkregen op het informatieverzoek ten behoeve van deze voorstudie.

Van alle gemeenten zijn websites gevonden met overzichten van in de gemeente aanwezige sportverenigingen, veelal gerubriceerd naar type sport. Bij vijf van de veertien gemeenten betreft dit volgens de desbetreffende gemeente een compleet overzicht van sportverenigingen. Bij een andere gemeente betreft het een overzicht van bij de gemeentelijke sportfederatie aangesloten sportverenigingen. Van de overige gemeenten is niet bekend of het gaat om complete overzichten van sportverenigingen.

Bij de Kamer van Koophandel (KvK) is navraag gedaan naar de adressen van verenigingen (bedrijfstaking sport) in de veertien gemeenten die zijn aangesloten bij de KvK. Dat heeft geresulteerd in 2.744 adressen van verenigingen. Het is niet uitgesloten dat dit overzicht van de KvK ook verenigingen bevat die geen sportvereniging zijn.

Bevolkingsonderzoek sportdeelname in gemeenten

De (grotere) gemeenten onderzoeken op gezette tijden de sportdeelname van hun bevolking. Soms met zelfstandig onderzoek, maar even vaak als onderdeel van een omnibusonderzoek met verschillende onderwerpen. Daarnaast voeren enkele provincies regelmatig onderzoek uit naar sportdeelname. De regionale GGD's voeren doorgaans om de vier jaar een onderzoek naar de gezondheid van de bevolking uit. Meestal is sport en bewegen onderdeel van dat onderzoek. De GGD's houden onderzoeken separaat onder de jeugd en onder volwassenen. Voor het verkrijgen van data van provincies en GGD's is toestemming van deze instanties noodzakelijk. Bij één analyse hebben we van deze GGD-data gebruik kunnen maken.

Om effecten te kunnen meten hebben we van de bevolkingsonderzoeken twee of meer metingen nodig. Daarnaast is het noodzakelijk dat de vragen in de tijd vergelijkbaar zijn. Dit betreft zowel de vergelijkbaarheid van de formulering van de vragen als die van de veldwerkmethode. Een andere eis is dat het onderzoek zich niet alleen richt op gebieden of groepen waar inzet door een buurtsportcoach is geweest, maar ook op gebieden of groepen waar geen inzet was.

Uit de bevolkingsonderzoeken haalden we informatie over de leeftijd en locatie van de respondent en de weegfactor. Met de weegfactor wordt bedoeld dat sommige categorieën respondenten in het onderzoek zwaarder meetellen dan andere, om zo de respons meer representatief te maken. Daarnaast hebben we bij voorkeur de jaarlijkse sportfrequentie van een respondent gebruikt. Indien het niet mogelijk was om de sportfrequentie uit de gegevens samen te stellen, hebben we gekeken of de we de sportduur in bijvoorbeeld uren per week konden bepalen. Voor onderzoeken onder jeugdigen is ook wel gebruikgemaakt van de frequentie van de verenigingssport. Voor elk beschikbaar onderzoek hebben we geprobeerd om de sportfrequentie of het equivalent daarvan op een continue schaal te bepalen. Bij de jaarlijkse sportfrequentie liep de schaal van 0 tot 1000 keer per jaar. Hiermee zijn eventuele significante verschillen in de analyses makkelijker vast te stellen in vergelijking met de vraag naar wel of geen sportdeelname.

Informatie over bewegen was doorgaans niet in de bestanden voorhanden. Een uitzondering hierop zijn de GGD-onderzoeken. We hebben ons uitsluitend gericht op de sportdeelname.

Beperkingen bij het koppelen van databronnen

Er zijn verschillende redenen waarom de koppeling van de gegevens met betrekking tot inzet van buurtsportcoaches aan gegevens over (georganiseerde) sportdeelname niet mogelijk bleek. In die gevallen is de betreffende inzet van buurtsportcoaches niet meegenomen in de analyses. Bij de bespreking van de analyses geven we aan welk deel van de inzet dit betreft. De redenen kunnen verband houden met de locatie of de periode van de inzet en de doelgroep waarop de inzet was gericht. Elk van deze redenen lichten we kort toe.

- Taken waarvan informatie over de werklocatie (bijvoorbeeld een wijk of buurt, een school of een sportvereniging) ontbreekt zijn niet meegenomen in de analyse. Dat komt bijvoorbeeld voor als het de gemeente ontbreekt aan informatie over de locatie, als deze lastig is te achterhalen of als het een niet-gebiedgebonden taak betreft. Soms maakt deze niet-locatiegebonden inzet van buurtsportcoaches een derde van het totaal in een gemeente uit.
- De periode waarbinnen de taken zijn uitgevoerd kan afwijken van de periode waarover gegevens over de sportdeelname in een gemeente beschikbaar zijn. Soms dateert het onderzoek waarmee gegevens over de sportdeelname zijn verzameld van voor de tijd dat de gemeente met de inzet van buurtsportcoaches is gestart.
- Buurtsportcoaches die zich richten op mensen met een verstandelijke beperking zijn uit de analyses gelaten, aangezien deze groepen niet in een databron zoals een bevolkingsonderzoek zijn vertegenwoordigd. Als buurtsportcoaches zich alleen op de jeugd richten en de databronnen zich beperken tot volwassenen dan kunnen we ook geen effect vaststellen. Als een databron zich op een brede leeftijdsgroep richt zoals 6 tot 80 jaar, dan nemen we de inzet van buurtsportcoaches voor

kinderen in de analyse wel mee. We veronderstellen dan dat de inzet meetbaar is via het onderzoek. De sportdeelname zou over de hele groep namelijk een beetje moeten toenemen omdat er dan meer kinderen zouden gaan sporten⁹.

Wijze van analyseren

De analyse is uitgevoerd met het programma Stata. De gegevens van het bevolkingsonderzoek zijn teruggebracht tot viercijferige postcodes als observatie-eenheid (fixed effects analyse). Per meetjaar en postcode is gebruikgemaakt van de informatie over het aantal minuten buurtsportcoach en de sportfrequentie per bewoner. Vervolgens is een regressie-analyse uitgevoerd. Deze hield rekening met het aantal waarnemingen waarop de postcode-informatie is gebaseerd en de weging van het gemeentelijke bevolkingsonderzoek. Daarnaast stond het verschil in de tijd centraal door de gegevens als paneldata te beschouwen. Voor sommige analyses waren er twee meetjaren, voor andere drie conform de beschikbaarheid van de onderzoeken bij de gemeenten (zie bijlage 2 voor een uitgebreidere toelichting op de gebruikte onderzoeksmethode).

3.3 Uitkomsten effectmetingen

In deze paragraaf bespreken we de resultaten van verschillende metingen en analyses. Eerst komen de resultaten van een meting van het Nationaal SportOnderzoek (NSO) aan de orde. Vervolgens gaan we in op de door buurtsportcoaches en sportorganisaties waargenomen effecten op sportdeelname, gebaseerd op lokaal verdiepingsonderzoek (Pulles et al., 2014). Daarna bespreken we de resultaten van de uitgevoerde lokale casestudies: effecten op aantal georganiseerde sporters per wijk, effecten op ledentalcijfers per vereniging en effecten op de sportdeelname in gemeenten. Tot slot bespreken we een vergelijking van ledentalcijfers van de vijftien takken van sport waar buurtsportcoaches zich het meest op richten met de ledentalcijfers van overige takken van sport op landelijk niveau.

Effecten op individueel niveau: kennis van sportaanbod in de buurt

Via het Nationaal SportOnderzoek (NSO) zijn in het voorjaar 2014 gegevens verzameld over de bekendheid met projecten om sporten en bewegen in de buurt te bevorderen.¹⁰ Dergelijke activiteiten kunnen variëren van zaklopen op Koningsdag tot een hardloopevenement met een professionele uitstraling. Vaak worden deze activiteiten georganiseerd door buurtbewoners of lokale (sport)verenigingen, maar ook professionals zoals buurtsportcoaches organiseren en stimuleren dergelijke activiteiten. Om bewoners via wijkgerichte activiteiten te laten sporten en bewegen is het noodzakelijk dat zij bekend zijn met activiteiten die onder andere door buurtsportcoaches worden georganiseerd. Los daarvan is het wenselijk dat zij zich tot dergelijke activiteiten aangetrokken voelen.

Het NSO betreft een steekproef van de Nederlandse bevolking die te klein is om zinvol te koppelen aan de inzet van buurtsportcoaches. Hier kunnen we geen dosis-effectmeting gebruiken, maar alleen een vergelijking in de tijd presenteren. Door dit bevolkingsonderzoek in de komende jaren te herhalen moet achterhaald kunnen worden of de bevolking in de loop der jaren meer sportieve activiteiten in de eigen

⁹ Het aantal kinderen voor een betrouwbare analyse laat meestal te wensen over.

¹⁰ De vragen zijn voorgelegd aan 1.600 mensen van 16 tot 80 jaar via een internetpanel.

buurt waarneemt. Via een landelijk bevolkingsonderzoek is het ingewikkeld om uit te zoeken wie de activiteiten organiseren. Met aanvullend lokaal onderzoek is het echter wel mogelijk sterke aanwijzingen te krijgen welke factoren bijdragen aan de vergroting van het lokale aanbod. De veronderstelling is dat het SBB-instrumentarium zowel direct leidt tot meer sport- en beweegaanbod (zoals sportactiviteiten in de wijk georganiseerd door buurtsportcoaches), als indirect, door de activering van sportverenigingen en andere aanbieders van sport- en beweegaanbod om meer passend sport- en beweegaanbod voor meer en nieuwe doelgroepen te organiseren.

De belangrijkste uitkomsten van de NSO-peiling naar de bekendheid met sport- en beweegaanbod in de buurt zijn de volgende: zestig procent van de buurtbewoners weet dat in de afgelopen twaalf maanden een of meer sportieve activiteiten in hun buurt zijn georganiseerd. Een derde van de buurtbewoners geeft aan niet te weten of er sportieve activiteiten in hun buurt waren (31%, zie tabel 3.1). Negen procent van de buurtbewoners geeft aan te weten dat er geen sportieve activiteiten in hun buurt zijn georganiseerd.

Wandelingen, fietstochten en hardloopevenementen in de buurt zijn het meest bekend, maar ook proeflessen en toernooien weet meer dan een vijfde te noemen. Sportieve activiteiten vanuit een wijkcentrum of speeltuin zijn bij vijftien procent van de bevolking bekend. De mensen die bekend zijn met een of meer activiteiten in hun buurt is gevraagd waar zij of hun kinderen aan hebben deelgenomen. Zeventig procent van de mensen die bekend zijn met sportactiviteiten in de buurt heeft niet deelgenomen aan de activiteiten. Omgerekend betekent dit dat achttien procent van de bevolking heeft geparticipeerd in een buurtactiviteit. Kinderen lijken vaker deel te nemen aan sportieve activiteiten in de buurt.

Vrouwen en jongvolwassenen zijn meer bekend met buurtactiviteiten. Mensen die in hun leven eigenlijk nog nooit hebben gesport en mensen die geen enkele dag normactief zijn, gaven vaker aan dat er geen activiteiten in de buurt zijn of dat zij dat niet wisten. Mensen die volgens een buurtindelingssysteem (Leefbaarometer 2012) in een (zeer) positief gewaardeerde buurt wonen, noemen vaker een sportieve buurtactiviteit dan mensen die in een minder gewaardeerde buurt wonen. Opvallend is dat bewoners van niet-stedelijke gebieden, het platteland, vaker een of meer sportactiviteiten in hun buurt noemen dan bewoners van verstedelijkte gebieden (75%). Naarmate de stedelijkheid toeneemt, neemt de bekendheid af (tot 43% voor zeer sterk stedelijke gebieden). Het verschil komt vooral door fietstochten, wandeltochten en toernooien die op het platteland vaker worden georganiseerd. Dit geldt ook voor proeflessen en activiteiten van lokale instellingen. Zo organiseren wijkcentra en speeltuinen op het platteland beduidend vaker een activiteit dan wijkcentra en speeltuinen in een zeer sterk verstedelijkt gebied.

Tabel 3.1 Bekendheid en deelname aan sport- en beweegactiviteiten in of vanuit de buurt in de afgelopen twaalf maanden, bevolking 16-80 jaar (procenten)

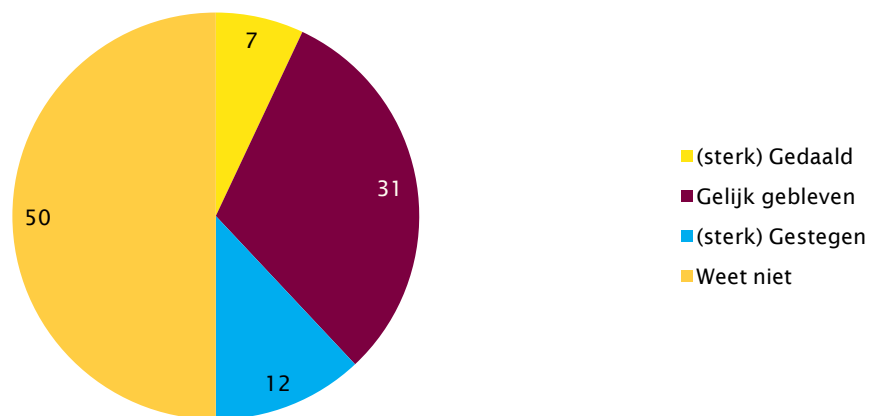
	Bekendheid	Deelname	Deelname van mijn kind(eren)
<i>Ongewogen aantal</i>	<i>1.620</i>	<i>980</i>	<i>375</i>
Wandeling zoals avondvierdaagse	45	14	24
Fietstocht	30	9	5
Hardloopevenement	33	6	9
Toernooi (o.a. stratenvolleybaltoernooi, voetbaltoernooi)	22	5	15
Proefles, wedstrijdjes bij sportvereniging of sportschool	24	4	14
Activiteit bij sportveldje (o.a. Cruiff Court)	9	0	4
Sportieve activiteit wijkcentrum/buurthuis/speeltuin	15	1	7
Sportieve activiteit van een school bedoeld voor de buurt	10	1	7
Sportieve activiteit kinderopvang voor de buurt (buitenschools)	4	0	3
Sportieve activiteit zorginstelling/arts/fysiotherapeut voor de buurt	4	1	0
Sportieve activiteit van bedrijf of winkel	3	0	1
Andere sport- en beweegactiviteiten	2	1	1
Geen van deze	9	70	54
Weet ik niet	31		

Bron: NSO (2014), Mulier Instituut, zie ook Van Lindert et al. (2014)

De meeste sportieve buurtactiviteiten zijn volgens kenners van deze activiteiten voor iedereen bedoeld (77%, niet in tabel). Een kwart is volgens hen (ook) voor kinderen bedoeld en elf procent van de activiteiten voor ouderen. Slechts een enkeling noemt activiteiten voor specifieke doelgroepen zoals mensen met een beperking, minderheden en mensen met sociale of financiële achterstanden. In zeer sterk stedelijke gebieden en in minder positief beoordeelde wijken liggen de percentages voor deze groepen wat hoger.

De wijkbewoners blijven via kranten, aanplakbiljetten, folders, websites en de lokale televisie op de hoogte van het merendeel van de sportieve activiteiten. Daarnaast raakt een kwart op de hoogte via nabije bekenden en zeventien procent via buurtgenoten. De helft (51%) is tevreden over de mogelijkheden om in de buurt deel te nemen aan sport- en beweegactiviteiten. Slechts zes procent is ontevreden. Bijna vier op de tien mensen denkt in de toekomst aan sportieve activiteiten in de buurt deel te nemen. Bij mensen die geen enkele dag van de week aan de beweegnorm voldoen en mensen die nooit echt aan sport hebben gedaan, is dit percentage een stuk lager. Tevens is mensen gevraagd in welke mate zij het gevoel hebben dat in de afgelopen vier jaar meer, evenveel of minder sportieve activiteiten in of vanuit de buurt zijn georganiseerd. De helft van de ondervraagden geeft aan hier geen idee van te hebben (zie figuur 3.1) Bijna een derde geeft aan dat het aanbod min of meer gelijk is gebleven. Per saldo denkt twaalf procent van de bevolking dat er meer aanbod is en zeven procent dat er minder aanbod is.

Figuur 3.1 Ontwikkeling aanbod van georganiseerde sport- en beweegactiviteiten in of vanuit uw buurt in de afgelopen vier jaar, bevolking 16-80 jaar (in procenten)

Bron: NSO (2014), Mulier Instituut, zie ook Van Lindert et al. (2014)

Een op de vijf buurtbewoners ervaart omstandigheden waardoor het minder aantrekkelijk is om te sporten en bewegen in de buurt (niet in tabel). Van alle ondervraagden noemt zeven procent als omstandigheid dat er geen leuke activiteiten om te sporten en bewegen in de buurt worden georganiseerd. Jongeren noemen deze reden vaker dan andere groepen (15%). Een onderscheid naar wijkkwaliteit lijkt daarbij niet aanwezig.

Effecten waargenomen door buurtsportcoaches en betrokken organisaties

De buurtsportcoaches die werkzaam zijn in de sportsector, ervaren door hun inzet een stijging in het aantal jeugdleden bij sportverenigingen, zie tabel 3.2. Ook het aantal allochtone leden is naar eigen zeggen gestegen. Dit komt overeen met het beeld dat de sportorganisaties hebben (zie tabel 3.3). Het aandeel sportorganisaties dat aangeeft dat het ledental per doelgroep is toegenomen, ligt wel wat lager dan het aandeel buurtsportcoaches dat aangeeft dat het ledental is toegenomen.

Tabel 3.2 Mate waarin buurtsportcoaches denken dat het aantal leden bij de sportvereniging al dan niet is veranderd door hun komst, naar doelgroepen van de sportvereniging (in procenten, buurtsportcoaches sport)

	Ledental is toegenomen	Ledental is min of meer gelijk gebleven	Ledental is afgenomen	Weet niet
Jeugd (n=234)	79	12	-	9
Allochtonen (n=177)	62	12		26
Wijkbewoners (n=162)	53	18	1	28
Inactieven (n=166)	49	15	1	35
Overgewicht (n=166)	46	22	1	32
Lage SES (n=139)	39	21	2	38
Handicap/chronische aandoening (n=106)	37	21	2	41
Volwassenen (n=120)	36	29	2	33
Ouderen (n=111)	28	30	1	41
Anders (n=11)	45	36	18	-

Bron: Pulles et al. (2014)

Tabel 3.3 Mate waarin sportorganisaties denken dat het aantal leden van sportorganisaties is toegenomen door de komst van de buurtsportcoach, naar doelgroepen van de sportvereniging (in procenten, sportorganisaties)

	Ledental is toegenomen	Ledental is min of meer gelijk gebleven	Ledental is afgenomen	Weet niet
Jeugd (n=162)	60	29	4	7
Allochtonen (n=121)	43	39	4	14
Wijkbewoners (n=119)	39	39	4	18
Inactieven (n=101)	22	40	7	32
Ouderen (n=106)	19	62	7	12
Overgewicht (n=94)	19	50	5	26
Lage SES (n=88)	18	48	6	28
Volwassenen (n=129)	16	68	8	9
Handicap/chronische aandoening (n=82)	15	59	6	21

Bron: Pulles et al. (2014)

Vergeleken met de vorige meting (Von Heijden et al., 2013) geeft een hoger percentage buurtsportcoaches en sportorganisaties (in iets mindere mate) aan dat het aantal leden van sportorganisaties voor verschillende doelgroepen is toegenomen. Ook toen waren buurtsportcoaches iets positiever dan sportorganisaties zelf.

Effecten waargenomen op het aantal georganiseerde sporters per wijk

In tabel 3.4 laten we de resultaten van de analyses met de ledendatabase van NOC*NSF zien (KISS). De cijfers per buurt (postcodegebied) zijn vergeleken met de doses inzet. We verwachten een hoge samenhang (correlatie in de tabel) tussen wijken met een hoge inzet van buurtsportcoaches en die met een groei in het aantal leden dat is aangesloten bij een vereniging die is aangesloten bij NOC*NSF.

Aangezien de KISS-ledencijfers registraties zijn, is er geen sprake van kansrekening en kunnen we volstaan met de gevonden samenhang (correlatie in de tabel). Alle gemeenten waarvoor we een analyse met bevolkingsonderzoeken hebben gedaan zijn ook voor de KISS-cijfers geanalyseerd. Door de samenhangen te kwadrateren ontstaat de verklaarde variantie. Deze is voor deze analyses ten hoogste elf procent. Als de samenhang volledig is, wat inhoudt dat de toename in het aantal leden geheel op conto van de inzet van buurtsportcoaches komt, dan is het percentage 100 procent. Bij analyse 10 komt het percentage verklaarde variantie voor de cumulatieve doses op 31 procent uit, maar de samenhang is hier negatief (de inzet gaat gepaard met minder leden). In het algemeen zien we op basis van deze elf analyses geen duidelijk verband tussen de inzet van buurtsportcoaches en een toename van het aantal leden.

Tabel 3.4 Dosis-effectmetingen KISS-leden database NOC*NSF (2011 en 2013; alle leeftijden)

Analyse nr.	BSC inzet in de analyse (%)	Accent activiteiten	Correlatie met doses	Correlatie met cumulatieve doses
1	Circa 68%	Basisscholen	0,20	0,10
2	Circa 33%	Verenigingen	0,03	0,18
3	Circa 57%	Verenigingen en basisscholen	0,24	0,32
4	Circa 27%	Vereniging (basisscholen)	0,13	0,33
5	Circa 69%	Verenigingen, scholen (PO/VO)	0,32	0,33
6	Circa 62%	Gericht op buurten	0,28	0,28
7	Circa 80%	Scholen/verenigingen	-0,06	-0,18
8	Circa 20%	Verenigingen	0,13	0,19
9	Circa 60%	Basisscholen en verenigingen	0,08	-0,04
10	Circa 46%	Verenigingen en basisscholen	-0,03	-0,55
11	Circa 55%	Basisscholen en verenigingen	0,85	0,01

Bron: Mulier Instituut, 2014

Gemeenten kunnen een positief verband bij het bevolkingsonderzoek hebben, terwijl ze het niet in de KISS-analyse hebben. Dit kan te maken hebben met de andere doelgroep (voor KISS alleen verenigingen), een andere periode (voor KISS 2011 en 2013) en een andere leeftijdselectie (bij KISS is er geen). De doses zijn voor de bevolkingsanalyse en voor de KISS-analyse gelijk. Vaak is wel precies te

achterhalen of een activiteit zich op een vereniging richt, maar selectie van deze doses lijkt minder zinvol aangezien ook de activiteiten op scholen zich vaak richten op het lid maken van leerlingen van een sportvereniging. Hetzelfde geldt voor de inzet van buurtsportcoaches die buiten de scholen en verenigingen actief zijn, zoals op een specifiek pleintje in een buurt waar weinig mensen aan sport deelnemen, maar waarvan het wel het doel kan zijn om mensen lid van een vereniging te maken.

Effect op ledentalcijfers per vereniging

Van vijf gemeenten waren ten behoeve van de analyses voldoende gegevens beschikbaar over ledentallen van sportverenigingen over meerdere jaren. We hebben deze cijfers net als bij het bevolkingsonderzoek en bij de KISS-analyses afgezet tegen de inzet van buurtsportcoaches (doses). Dit keer voor een gemeente als geheel (in plaats van een postcodegebied). De resultaten van de analyses laten geen samenhang tussen de inzet van buurtsportcoaches en het ledenpercentage zien.

Effect op sportdeelname in gemeenten

We beschikken niet over geschikte data over bewegen in het algemeen, maar alleen over sportdeelname in vijf gemeenten. Met deze gegevens kunnen we de dosis buurtsportcoach in de tijd vergelijken op de samenhang met de sportfrequentie van de burgers. Zoals eerder aangeduid is niet de volledige inzet via de dosis beschreven. In tabel 3.5 geven we de gemiddelde inzet over een aantal jaar weer zoals wij deze hebben gereconstrueerd. Uiteraard neemt de kans op een positieve samenhang toe als de volledige inzet is beschreven. Van de activiteiten die we in onze analyse gebruiken, hebben we vastgesteld waarop deze zich vooral richten. Tot slot vermelden we significantie van het effect van de cumulatieve doses en de doses zoals deze in het meetjaar golden.

Twee van de vijf analyses laten significante samenhang zien

Twee van de vijf analyses laten een significante samenhang zien tussen de hoeveelheid minuten buurtsportcoach en de sportfrequentie in de tijd (tabel 3.5). De drie overige analyses laten geen significante samenhang zien. Voor de eerste analyse kan dat te maken hebben met het lage percentage inzet buurtsportcoach dat we hebben kunnen achterhalen (20%). Verder is de overeenkomst van het accent van de activiteiten, namelijk verenigingen, en de leeftijdselectie van het betreffende onderzoek niet optimaal (12 jaar en ouder). Het betekent uiteraard niet dat als wel aan deze voorwaarden is voldaan een positief resultaat vaststaat. Hoewel de vierde analyse een groter deel van de activiteiten beschrijft, is de overeenkomst tussen het accent van de activiteiten (verenigingen en basisscholen) en de doelgroep van dit onderzoek niet optimaal (16 jaar en ouder). Bij de vijfde analyse is de overeenkomst tussen onderzoek en doelgroep wel goed (beide gericht op basisschoolleerlingen) maar is er geen positief verband gevonden.

Tabel 3.5 Dosis-effectmetingen bevolkingsonderzoek

Analyse nr.	Meetjaren	Leeftijden onderzoek	BSC-inzet in de analyse (%)	Accent activiteiten	Sign. effect doses	Sign. effect cumulatieve doses (%)
1	2009, 2011, 2013	12-plus	Circa 20%	Verenigingen	geen	geen
2	2010, 2014	4-70 jaar	Circa 80%	Scholen/verenigingen	ja	Op 10% niveau
3	2006, 2009, 2013	6-plus	Circa 27%	Vereniging (basisscholen)	Op 10% niveau	ja
4	2008, 2010, 2013	16-plus	Circa 57%	Verenigingen en basisscholen	geen	geen
5	2009, 2013	4-12 jaar	Circa 55%	Basisscholen en verenigingen	geen	geen

Bron: Mulier Instituut, 2014

Effecten waargenomen op de georganiseerde sport landelijk

Uit het Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches 2014 is duidelijk geworden dat de buurtsportcoaches zich in hun werk voornamelijk richten op vijftien takken van sport. Het betreft vooral sporten die in de wijk op reguliere sportparken, in sporthallen en in gymzalen kunnen worden beoefend. Het betreft ook overwegend grotere sporten, maar niet grote sporten die op bijzondere locaties worden beoefend, zoals schaatsen en golf. We hebben gekeken of de sportbonden waarop de buurtsportcoaches hun aandacht richten, het sinds 2009 beter hebben gedaan in ledentalontwikkeling dan de ongeveer zestig overige bonden, die die aandacht niet hebben gehad.

Tabel 3.6 laat zien dat er een negatieve samenhang is. De vijftien bonden waarop de buurtsportcoaches zich richten kenden sinds 2009 gezamenlijk een daling in ledental van drie procent. De overige bonden hadden een groei van vijf procent. Van de vijftien sporten waarop de buurtsportcoaches zich richten laten alleen voetbal, hockey, basketbal en atletiek een duidelijke groei zien. De grote daling (in absolute termen) bij tennis zou deels te maken hebben met technische correcties, en deels met de economische crisis, waardoor mensen kritischer zijn geworden op 'tweede sporten'. Tennis is nogal eens een tweede (zomer)sport naast bijvoorbeeld golf, hockey of voetbal. Als we tennis uit de vergelijking halen, is de ontwikkeling van het ledental bij de resterende veertien sporten stabiel. Belangrijk te vermelden is dat de analyse zoals uitgevoerd in tabel 3.6 tot een lager niveau van effectmeting behoort (zie paragraaf 3.1). Uit de tabel valt namelijk niet op te maken of zonder de inzet van buurtsportcoaches in deze vijftien takken van sport de afname in ledental wellicht sterker zou zijn geweest.

Tabel 3.6 Ontwikkeling ledental cijfers van vijftien sporten waar buurtsportcoaches zich het meest op richten^a in periode 2009-2013

	2009	2011	2013	Δ% 2009-2013
Voetbal	1.179.198	1.205.808	1.213.720	3
Basketbal	41.625	49.327	52.347	26
Tennis	725.079	668.811	625.666	-14
Danssport	6.053	3.391	3.923	-35
Judo	60.657	53.239	59.006	-3
Gymnastiek/turnen	268.550	245.987	240.551	-1
Atletiek	133.057	137.617	142.669	7
Korfbal	101.319	97.629	91.526	-10
Volleybal	125.195	125.147	116.354	-7
Hockey	222.837	231.025	241.163	8
Vecht- en verdedigingssporten	31.460	28.486	30.089	-4
Tafeltennis	34.518	32.901	31.036	-10
Badminton	60.277	55.924	48.069	-20
Handbal	56.272	54.130	49.718	-12
Zwemsport	143.566	139.683	140.835	-2
Totaal 15 sporten	3.189.663	3.129.105	3.086.672	-3
Overige sporten^b	1.578.549	1.687.187	1.664.603	5

a. Pulles et al. (2014).

b. Exclusief drakenboot, lacrosse, racquetball, reddingsbrigade, rollerbandy, sportvisserij, surfen, vijfkamp, waterski. Deze bonden waren in 2009 en/of 2011 nog niet opgenomen in de ledentallen.

Bron: Ledentalcijfers NOC*NSF 2013 (2014).

3.4 Reflectie analyses dosis-effectmetingen

De dosis-effectmetingen die in elf gemeenten in het land zijn uitgevoerd, waaronder de vier grootste, laten in het algemeen geen overtuigende samenhang zien tussen de inzet van buurtsportcoaches en de groei van sport- en beweegdeelname en/of het ledental van verenigingen aangesloten bij NOC*NSF. Voordat hier vergaande conclusies aan worden verbonden, is het zaak een aantal mogelijke verklaringen voor het uitblijven van de gezochte samenhang in ogenschouw te nemen.

Verklaringen vanwege keuzes van gemeenten

- Gemeenten hanteren andere (neven)doelstellingen bij de inzet van buurtsportcoaches. Zij zetten bijvoorbeeld sport in als middel voor maatschappelijke doelen.
- Buurtsportcoaches waren al actief in een zelfde of sterk vergelijkbare functie, maar zijn sinds de start van de regeling actief als buurtsportcoach. In dit soort gevallen is er dus geen sprake van extra inzet die eventueel tot een (extra) groei van de deelname zal leiden.
- Gemeenten nemen ook veel andere maatregelen in de wijken waar ze een buurtsportcoach inzetten. In dat soort gevallen kan het effect van de inzet van de buurtsportcoach wegvallen tegen de effecten van het gehele beleidspakket dat wordt ingezet om een actievere leefstijl te stimuleren.

Onderzoekstechnische verklaringen

- Wij pikken van de honderden (initiatieven van) gemeenten er enkele uit. Dit vergroot uiteraard de kans op toeval.
- Slechts een deel van de inzet van buurtsportcoaches is te meten in het bevolkingsonderzoek of de ledendata. Stel dat een gemeente veertig buurtsportcoaches heeft, maar dat we maar over de inzet van tien mensen iets kunnen zeggen. Dit kan komen door een mismatch van de doelgroep met de ons beschikbare gegevens. De buurtsportcoaches richten zich bijvoorbeeld op de jeugd, maar alleen van volwassenen is de sportdeelname beschikbaar. Ook is het mogelijk dat de activiteiten niet goed te lokaliseren zijn en de gemeenten gegevens over hun buurtsportcoach niet goed kunnen achterhalen.
- Veel buurtsportcoaches richten zich op kinderen. Hun doel zal echter soms ook de sportdeelname op langere termijn zijn met de gedachte van 'een leven lang sporten' in het achterhoofd. Wij hanteren in onze analyses een periode van maximaal twee of drie jaar.
- Verschillen doordat de periode van het bevolkingsonderzoek of de ledengegevens binnen een jaar niet goed aansluiten op het moment van inzet van een buurtsportcoach. Een bevolkingsonderzoek kan namelijk aan het eind of het begin van een jaar zijn gehouden. Dat geldt ook voor het moment dat de inzet ingaat. We gaan in onze analyses echter uit van hele jaren. Hierdoor kunnen synchronisatiefouten ontstaan. Door uit te gaan van gecumuleerde effecten verkleinen we dit probleem.

Verklaringen vanwege keuzes in het onderzoek

- We maken gebruik van locatiegegevens om in onze analyse onderscheid te maken. Bij de inzet van buurtsportcoaches op scholen en verenigingen weten we echter niet wat het bereik is van deze instellingen. Sommige wat minder gangbare verenigingen hebben een stedelijk bereik terwijl voetbalclubs vaker wijkgericht zijn. Voor middelbare scholen zal het bereik vaker groter zijn dan voor basisscholen. Toch willen we zowel de inzet op de scholen als op de verenigingen aan een locatie koppelen, anders kunnen we geen effecten analyseren. Voor deze locatie hebben we gekozen voor de 4-cijferige postcode van de vestiging van de school of de vereniging. De meeste mensen kiezen voor een school of vereniging waar ze niet te ver voor hoeven reizen. Vaak zal de postcode een goede indicatie van het bereik zijn, maar soms ook niet. Het gevolg is dan een beperking van het mogelijke effect van de buurtsportcoach. We dichten het effect van de buurtsportcoach aan een postcode toe terwijl hij een bredere invloed heeft.
- Vanwege praktische redenen gaan we alleen uit van sporten terwijl soms de doelstelling nadrukkelijk op bewegen is gericht. We hebben echter alleen data van bevolkingsonderzoeken beschikbaar waarin de sportdeelname is vastgelegd.
- We hebben voor de ledentallen gewerkt met de ontubbelde cijfers uit de KISS-database. Het kan zijn dat er een effect is op dubbele lidmaatschappen bij sportverenigingen, maar dat is met onze aanpak niet zichtbaar, omdat we niet gericht waren op het intensiever sporten van mensen die al lid zijn van een vereniging, maar op uitbreiding van het aantal unieke verenigingslidmaatschappen. Verder zijn niet alle verenigingslidmaatschappen bekend bij NOC*NSF. Er zijn zowel verenigingen die niet bij NOC*NSF zijn aangesloten, als verenigingen die niet al hun leden doorgeven. Hierbij kan het bijvoorbeeld gaan om aspirant-leden of leden die niet aan competitie deelnemen. Het kan zijn dat in dit type leden wel groei heeft gezeten, die door de gekozen onderzoeksopzet niet zichtbaar is geworden. Uit de aard der zaak is het ook vrijwel ondoenlijk om aan cijfers over dit type lidmaatschappen te komen.

Verklaringen voor het achterblijven van een effect vanuit het programma zelf

- Veel inzet van buurtsportcoaches, in het bijzonder van de combinatiefunctionarissen, was en is bedoeld voor kinderen. Bij deze groep is de sport- en beweegdeelname en het verenigingslidmaatschap al erg hoog, en zijn dan ook niet snel positieve veranderingen te meten.
- Mogelijk bereiken buurtsportcoaches vooral mensen die al met sport van doen hebben. Er zou dan een effect zichtbaar kunnen zijn in de hoeveelheid tijd besteed aan sport en bewegen en/of de kwaliteit van het sport- en beweeggedrag.

3.5 Conclusie

De korte conclusie is dat in deze voorstudie geen overtuigende aanwijzingen zijn gevonden voor de effectiviteit van de inzet van buurtsportcoaches.

Voor het meten van effecten zijn verschillende methoden beschikbaar. Met een experimentele opzet zijn overtuigend oorzaak-gevolg relaties aan te tonen, maar een dergelijke onderzoeksopzet is bij de evaluatie van beleidsinspanningen normaal gesproken niet haalbaar, zo ook bij de onderhavige evaluatie van het programma SBB. Dosis-effectmetingen kunnen redelijk overtuigend een samenhang tussen een bepaalde beleidsinzet en (maatschappelijke) effecten aantonen. Aanwijzingen voor effectiviteit zijn te verkrijgen uit vergelijkingen in de tijd (voor- en nameting) en vergelijkingen tussen wijken/situaties met en zonder de inzet van buurtsportcoaches. In deze voorstudie is gewerkt met een mix van de laatste drie typen effectmetingen.

Bij de effecten is een onderscheid gemaakt in niveaus waarop de effecten zichtbaar (zouden moeten) zijn. Het programma SBB zet er vooral op in dat het sport- en beweegaanbod zich zo ontwikkelt, dat er voor iedereen in de buurt passend en veilig aanbod is en er meer mogelijkheden ontstaan om te kunnen sporten en bewegen. Of dat vervolgens ook gebeurt, begint ermee dat mensen weet moeten hebben van dat aanbod, als eerste stap in een proces van gedragsverandering. Die gedragsverandering is dan een aanpassing van de eigen levensstijl naar een levensstijl waarin sporten en/of bewegen duurzaam zijn opgenomen wanneer dat nog niet het geval was, en meer frequent dan waar de sport- en beweegdeelname tot dan toe incidenteel was. Wat betreft de kennis die mensen hebben van lokaal sportaanbod heeft in het kader van deze voorstudie alleen een 0-meting kunnen plaatsvinden, en zal de komende jaren moeten blijken of de kennis van dit aanbod groeit.

Als er sprake is van gedragsverandering op individueel niveau bij meerdere individuen, moet dat zichtbaar worden op hogere aggregatieniveaus. We hebben echter geen betekenisvolle samenhangen kunnen vinden tussen de inzet van buurtsportcoaches bij verenigingen of bonden en de groei in ledental van die verenigingen of bonden, noch een groei van de georganiseerde sportdeelname gemeten op wijkniveau.

Bij de koppeling tussen de inzet van buurtsportcoaches in wijken en groei in sport- en beweegdeelname in die wijken (dus zowel georganiseerde als ongeorganiseerde sport- en beweegdeelname) hebben we in twee van de vijf onderzochte gemeenten een significant verband gevonden, en in drie gemeenten niet.

Het feit dat de door betrokkenen waargenomen effectiviteit op projectniveau en de behaalde resultaten, zoals beschreven in het vorige hoofdstuk, zich (nog) niet vertalen in (meetbare) effecten als het gaat om groei van ledental bij verenigingen of deelname aan sport- en beweegactiviteiten op wijk-

of gemeenteniveau, hoeft nog niet te betekenen dat die effecten er niet zijn. Voor het uitblijven van die effecten zijn verschillende beleidsmatige en onderzoekstechnische verklaringen te geven. Een aantal beperkingen die golden voor deze voorstudie zouden minder hoeven gelden in vervolgmetingen, waardoor de kwaliteit van die vervolgmetingen zou kunnen verbeteren.

4. Effectmetingen 2015 - 2017

Uit de voorstudie is duidelijk geworden dat het grootste knelpunt bij het uitvoeren van effectmetingen de beschikbaarheid en kwaliteit van data is. In dit hoofdstuk gaan we daarom allereerst in op de dataverzameling ten behoeve van vervolgmetingen. Vervolgens schetsen we hoe vervolgmetingen eruit zouden kunnen zien in de periode 2015 - 2017. Niet alle metingen hoeven of kunnen jaarlijks worden gedaan, kijkend naar de beschikbaarheid van (nieuwe) data. We schetsen een serie van effectmetingen, rekening houdend met de wens om jaarlijks uiterlijk half oktober de uitkomsten op te nemen in de SBB Monitor.

4.1 Dataverzameling ten behoeve van resultaatmetingen

Sportaanbod op en rond scholen

Monitoring sport in en om de school

Het Mulier Instituut voert jaarlijks een Monitor Sport in en om de school uit. In 2015 is de aandacht gericht op het speciaal onderwijs, in 2016 staat de 1-meting voor het basisonderwijs op het programma en voor 2017 de 1-meting voor het voortgezet onderwijs. De metingen hebben de vorm van vragenlijstonderzoek bij schoolleiders, en in het voortgezet onderwijs ook bij sectieleiders lichamelijke opvoeding. In deze metingen kunnen vragen meelopen over het sportaanbod in en om de school; of er wel of niet sprake is van een brede school; en vragen over de samenwerking met buurtsportcoaches.

Voor de meting bij scholen in het speciaal onderwijs kan mogelijk ook nog gebruik worden gemaakt van informatie uit het programma Special Heroes. Via de monitoring van het programma Special Heroes is er zicht op de aanwezigheid van buurtsportcoaches op scholen in het speciaal onderwijs die aan dit programma deelnemen. Daar waar de buurtsportcoach een rol heeft, zou bij deelnemende scholen wellicht een effect te zien zijn op de intensiteit van de samenwerkingsverbanden tussen scholen en sportverenigingen of op de intensiteit van de aangeboden activiteiten.

Leerlingonderzoek

Het doel van deze deelstudie is meer zicht krijgen op welke wijze we met behulp van leerlingonderzoek op scholen effecten op de sport- en beweegdeelname kunnen onderzoeken. De ultieme doelstelling is om vast te stellen in hoeverre bij scholen die samenwerken met de buurtsportcoach een (grotere) toename van sport- en beweegdeelname van leerlingen waarneembaar is, in vergelijking met scholen die niet of in mindere mate met een buurtsportcoach samenwerken.

Bij de inventarisatie bij gemeenten is nagegaan wat we op basis van registraties te weten kunnen komen over de inzet van buurtsportcoaches bij scholen. Uit de overzichten die we per gemeente hebben gemaakt van de inzet van buurtsportcoaches komt naar voren dat het overgrote deel van de buurtsportcoaches tot nu toe gericht is geweest op het versterken van de relatie tussen sport en onderwijs. Dit is een logisch gevolg van de oorsprong van de regeling; tussen 2008 en 2012 was het voornaamste doel het versterken van de samenwerking tussen sport en onderwijs. Dit beeld sluit aan bij de resultaten van onderzoek naar de inzet van buurtsportcoaches (Pulles et al., 2014).

Buurtsportcoaches combineren gemiddeld drie sectoren in hun werk. De combinatie sport en onderwijs is de meest voorkomende (42%). Het merendeel van de buurtsportcoaches richt zich op de doelgroep 4-

12-jarigen (82%). Dat is een doelgroep die vooral via het basisonderwijs wordt bereikt. Effecten van de inzet van de buurtsportcoach zouden dus vooral zichtbaar moeten zijn bij de (jongste) jeugd.

Bij het inventariseren van de inzet van buurtsportcoaches naar taak, uren en gebied in kader van de effectmeting is waar mogelijk ook informatie verzameld over de inzet van buurtsportcoaches op scholen.¹¹ In dertien van de veertien gemeenten zijn daadwerkelijk buurtsportcoaches op of voor scholen actief. In de veertiende gemeente is de taakomschrijving niet specifiek genoeg om hier uit op te maken of er daadwerkelijk inzet plaatsvindt op scholen. Bij de meerderheid van de gemeenten hebben we een overzicht van welke scholen dit betreft en hoeveel fte inzet daar plaatsvindt. In veel gevallen zijn deze overzichten niet volledig omdat niet bij alle taken de schoolnamen genoteerd staan of omdat het aantal fte niet per school staat benoemd.

De informatie die met deze inventarisaties kan worden opgehaald, biedt onvoldoende gegevens om op basis van onderzoek bij leerlingen vast te stellen of de inzet van een buurtsportcoach zorgt voor een structurele verhoging van de sportdeelname. Dit is vooral te wijten aan het feit dat de mate waarin een buurtsportcoach op een bepaalde school actief is in de meeste gemeenten niet goed genoeg is vast te stellen. Bovendien is niet vast te stellen of leerlingen van een bepaalde school altijd al actiever zijn geweest, omdat de schoolomgeving (inrichting schoolplein) of de wijk (aanwezigheid sportverenigingen) zich daar beter voor leent.

Zoekend naar een alternatief hebben we geïnventariseerd of er onderzoeken zijn die de sport en beweegdeelname van leerlingen volgen waarbij we kunnen aansluiten, of dat er mogelijkheden zijn om leerlingonderzoek van enkele jaren terug te herhalen. Het onderzoek School, Bewegen en Sport lijkt zich hiertoe goed te lenen.

School, Bewegen en Sport (2009)

Het doel van het onderzoek School, Bewegen en Sport (Stuij, Wisse, van Mossel en van den Dool, 2011) was om relaties tussen schoolfactoren en beweeg- en sportgedrag van scholieren te achterhalen. Daarvoor is bij leerlingen informatie verzameld over het beweeggedrag, en bij schoolvertegenwoordigers over de faciliteiten voor bewegen op en om school. Ook heeft er een observatie van de schoolomgeving plaatsgevonden.

In dit onderzoek zijn in 2009 ruim 7.000 leerlingen onderzocht afkomstig van een representatieve groep van 187 scholen in Nederland. Leerlingen van de groepen 7 en 8 van 126 basisscholen en van de klassen 1 en 3 van 61 middelbare scholen zijn ondervraagd. Van deze leerlingen zijn de tijdsbesteding en de intensiteit van tien beweeg- en sportactiviteiten gedurende een week in kaart gebracht. Van alle 187 scholen heeft een vertegenwoordiger een schoolvragenlijst ingevuld. In deze schoolvragenlijst werden faciliteiten als de inrichting van de school (schoolgebouw, schoolplein) en omgeving, lessen lichamelijke opvoeding, schoolsport, pauzeactiviteiten, wel/niet brede school, samenwerking met combinatiefunctionaris, samenwerking met sportverenigingen, enz. bevroegd.

Het onderzoek School, Bewegen en Sport lijkt zich in het kader van de effectmeting goed te lenen voor een herhaling. Het is wenselijk om de opzet van een nieuw scholen-/leerlingonderzoek zoveel mogelijk

¹¹ In sommige gemeenten konden ook de schoolnamen worden achterhaald

overeen te laten komen met de opzet uit 2010. Om die reden wordt voorgesteld om leerlingen van de 187 scholen nagenoeg dezelfde vragenlijst voor te leggen. Schoolleiders van deze scholen zouden opnieuw een vragenlijst in kunnen vullen, die met een uitbreiding van vragen gericht is op de inzet van buurtsportcoaches. De vragenlijsten en observaties zouden door vierdejaars studentonderzoekers van hogescholen afgenomen en uitgevoerd kunnen worden. Het onderzoek zou kunnen plaatsvinden in schooljaar 2015 - 2106, zodat de resultaten kunnen worden meegenomen in de SBB Monitor van 2016.

Met herhaling van het scholen-/leerlingonderzoek kan inzicht worden verkregen in de ontwikkelingen in het sport- en beweeggedrag van kinderen en het sport- en beweegaanbod op en rond scholen. In het onderzoek van 2010 werkte 14 procent van de scholen samen met een combinatiefunctionaris. Dat zal inmiddels meer zijn, maar voor het onderzoek is het wel wenselijk de steekproef aan te vullen met scholen die samenwerken met een buurtsportcoach, zodat het aandeel scholen met en zonder buurtsportcoach in evenwicht komt. Daarmee worden niet alleen vergelijkingen in de tijd, maar ook tussen scholen met en zonder buurtsportcoach mogelijk.

Sterkte en maatschappelijke betrokkenheid van verenigingen

Het Verenigingspanel bevat eind 2014 bijna 1300 sportverenigingen en wordt in 2015 uitgebreid tot 2500 sportverenigingen, teneinde bij uitsplitsingen over meer robuuste cijfers te kunnen beschikken. In het panel zitten verenigingen met wel en geen gehonoreerde Sportimpulsaanvraag, en wel of geen inzet van een buurtsportcoach. Er kunnen meerdere keren per jaar peilingen worden verricht bij het panel. Het voorstel is evenwel de reeks peilingen van de sterkte en maatschappelijke betrokkenheid van 2007, 2009, 2011 en 2014 door te trekken naar een peiling in het voorjaar van 2016. Daarover kan dan worden gerapporteerd in de SBB Monitor van 2016. Het voorstel is daarnaast extra vragen op te nemen over de rol van de buurtsportcoach bij sportverenigingen en het ervaren effect van de buurtsportcoach op het bereiken van doelgroepen met vraaggericht aanbod. Het Verenigingspanel kan tevens tijdelijk worden uitgebreid met lokale metingen in de gemeenten die deelnamen aan de effectmeting. Hiermee kunnen lokale cijfers worden vergeleken met landelijke cijfers. Tevens zou het Verenigingspanel kunnen worden uitgebreid met sportverenigingen waarvan bekend is dat zij samenwerken met een buurtsportcoach zodat het aantal waarnemingen voor deze groep kan worden vergroot. Zo is in de gemeenten van het verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches bekend welke sportverenigingen dat zijn. Interessante analyse is verder om waar mogelijk met terugwerkende kracht voor verenigingen met een buurtsportcoach de ontwikkeling op de indicatoren voor sterkte en maatschappelijke functie te volgen en na te gaan in hoeverre deze verenigingen afwijken van andere sportverenigingen in het algemeen en van andere sportverenigingen die hoger scoren op deze indicatoren. Ook relevant is te bezien wat de relatie is tussen de aanwezigheid van een buurtsportcoach en de betrokkenheid bij een Sportimpulsaanvraag.

Verbindingen tussen sport en overige sectoren

De laatste meting van het verdiepingsonderzoek naar de inzet van buurtsportcoaches vindt plaats in 2016. In deze meting zal opnieuw veel aandacht uitgaan naar de samenwerking tussen organisaties en het verbinden van sectoren. Voor de meting van 2014 is een aantal extra vragen over deze samenwerking en verbindingen aan het onderzoek toegevoegd. Gezien het feit dat deze vragen gewijzigd zijn ten opzichte van de meting in 2013, of toen nog helemaal niet gesteld waren is een vergelijking met eerdere metingen op het gebied van samenwerking en verbindingen helaas niet altijd mogelijk. Deze vragen zullen in 2016 opnieuw worden opgenomen in het verdiepingsonderzoek waardoor een vergelijking tussen 2014 en 2016 wel mogelijk zal zijn. Op deze manier kan worden geconcludeerd

of de sectoren waarin de buurtsportcoaches werkzaam zijn, opgeschoven zijn van de oorspronkelijk sectoren naar nieuwe sectoren als zorg en welzijn en of de onderlinge samenwerking is toegenomen. De resultaten van het laatste verdiepingsonderzoek kunnen worden gerapporteerd in de SBB Monitor 2016.

Ook de BMC Monitor van de komende jaren zal inzicht bieden in de ontwikkeling van de inzet van buurtsportcoaches in 'nieuwe' sectoren. In deze monitor rapporteren gemeenten over de inzet van buurtsportcoaches in hun gemeente. Hierbij geven zij aan hoeveel fte aan buurtsportcoaches wordt ingezet, hoeveel fte in welke sectoren wordt ingezet en hoeveel fte wordt ingezet op combinaties van sectoren. Met name deze laatste informatie lijkt niet geheel betrouwbaar, omdat dit onderdeel een hoge non-respons kent, gemeenten de precieze verdeling naar combinaties van sectoren niet weten, deze informatie niet door alle gemeenten consequent hetzelfde wordt ingevuld en de inzet op combinaties van sectoren niet overeen lijkt te komen met de inzet per sector. Het is raadzaam om voor de komende meting (peildatum 1-1-2015) de vragenlijst op dit punt kritisch te bezien. De uitkomsten van de BMC Monitor worden jaarlijks in de SBB Monitor meegenomen.

4.2 Dataverzameling ten behoeve van effectmetingen

Nationaal SportOnderzoek (NSO)

Een of meer keer per jaar wordt door het Mulier instituut het NSO uitgevoerd, dat het karakter heeft van een omnibusonderzoek, waarin sportgeoriënteerde vragen kunnen worden voorgelegd aan een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking. Dit onderzoeksinstrument kan worden gebruikt om vragen uit te zetten over de bekendheid bij burgers met het lokale sport- en beweegaanbod.

Registratie inzet buurtsportcoaches

Voor de dosis-effectmetingen is het vereist dat gemeenten de inzet van buurtsportcoaches gedetailleerd registreren. Ontwikkelingen in taken, doelgroepen en locaties waar en waarvoor buurtsportcoaches worden ingezet worden niet altijd systematisch bijgehouden. Het terughalen van deze informatie over de inzet in het verleden was lastig. Hierdoor is een deel van de inzet 'verloren' gegaan voor de analyses. In 2015 en 2016, wanneer we de analyses met nieuwe data kunnen herhalen, willen we met de casegemeenten uitvoerig in overleg gaan hoe en op welke manier we de registratie van de inzet van buurtsportcoaches kunnen verbeteren zodat een hoger percentage inzet kan worden betrokken in de analyses. Een aanvullende mogelijkheid om inzicht te krijgen in de taken van de buurtsportcoaches is de combinatieplanner van het bureau Multitask. Deze wordt in verschillende gemeenten gebruikt om het werk van de buurtsportcoaches te plannen. We hebben voor één casegemeente van de gegevens van de combinatieplanner gebruik kunnen maken om de inzet op scholen te achterhalen. Mogelijk kan dit voor meer gemeenten en voor andere taken worden gedaan.

Andere doelen meenemen

Niet alle taken van buurtsportcoaches zijn aan een buurt te koppelen of specifiek gericht op het bevorderen van de sportdeelname. Soms voeren buurtsportcoaches de activiteiten voor een hele gemeente uit, waarbij het vaak gaat om coördinerende activiteiten. Activiteiten op en rond scholen en op sportverenigingen zijn dikwijls slechts indirect gericht op het bereiken van een hogere sportdeelname. Gemeenten streven dan bijvoorbeeld andere doelen na, zoals een hogere kwaliteit van het sportaanbod of het bewegingsonderwijs, of een verbetering van de sociale competenties van

jongeren of vaardigheden van kader. Bij de casegemeenten wordt nagegaan welke andere doelen ze nastreven met de inzet van buurtsportcoaches, en of deze inzet zinvol kan worden gekoppeld aan doelstellingen als het verhogen van de sport- en beweegdeelname. Zo niet, dan kan in overleg met de betreffende gemeente worden verkend of het wel of niet wenselijk is de effectiviteit van de inzet van buurtsportcoaches op deze andere doelstellingen te onderzoeken, en in hoeverre dat mogelijk is met de beschikbare data.

Lokale context meenemen

Vanwege de korte doorlooptijd van de huidige voorstudie was het niet mogelijk om de lokale context van de gemeenten onder de loep te nemen en daarbij te zoeken naar mogelijke verklaringen voor gevonden effecten of het uitblijven daarvan. In de komende jaren willen we van de deelnemende gemeenten een bestand aanleggen waarin wordt bijgehouden hoe het lokale sportstimuleringsbeleid eruit ziet, welke lokale projecten er lopen op het gebied van sport en bewegen, gezonde leefstijl e.d., en waarop de regeling buurtsportcoaches voortbouwt. Ook demografische ontwikkelingen worden daarin meegenomen. In de lokale rapporten die we opstellen voor de gemeenten besteden we daar nu kort aandacht aan. Dit willen we systematischer opzetten. Idee daarachter is dat de lessen die we leren uit deze effectmeting ook nuttig kunnen zijn voor andere stimuleringsprogramma's en dat deze andere projecten het effect van de inzet van buurtsportcoaches op gemeenteniveau kunnen beïnvloeden.

Ledentallen van verenigingen

Voor vijf gemeenten zijn analyses uitgevoerd met behulp van ledentallen van sportverenigingen. Van deze gemeenten hadden we voor een aantal jaar ledentallen beschikbaar. Deze gegevens zijn afgezet tegen de inzet van buurtsportcoaches voor de gemeente als geheel. Bij het inventariseren van de ledentallen van verenigingen is gebleken dat gemeenten niet altijd een complete lijst van plaatselijke sportverenigingen kunnen opstellen, laat staan de ontwikkeling van ledentallen bijhouden.

Wanneer we de gegevens compleet zouden hebben, zijn verschillende analyses mogelijk, zoals een vergelijking van de ontwikkeling van ledentallen van sportverenigingen met en zonder buurtsportcoach binnen eenzelfde tak van sport, en een vergelijking van de ontwikkeling van ledentallen van sportverenigingen met en zonder buurtsportcoach tussen takken van sport. Groeien sportverenigingen met een buurtsportcoach harder in vergelijking met sportverenigingen zonder buurtsportcoach?

Gebleken is dat de benodigde data zijn te achterhalen, zij het dat het niet eenvoudig is ver in de tijd terug te gaan, en het dus vooral een kwestie van volgen wordt in de aankomende jaren om iets te kunnen zeggen op basis van een vergelijking in de tijd. Voor een vergelijking met/zonder inzet van de buurtsportcoach is wederom de registratie van de inzet van buurtsportcoach van belang. In 2015 zou een analyse kunnen plaatsvinden waarbij wordt gekeken naar de samenhang tussen de inzet van buurtsportcoaches bij specifieke verenigingen (dus: bij welke verenigingen in gemeente x is sprake van hoeveel minuten inzet buurtsportcoach) en de ontwikkeling van het ledental bij die verenigingen binnen de vijftien takken van sport waar de buurtsportcoaches zich voornamelijk op richten.

Georganiseerde sportdeelname per wijk

Voor het zoeken naar een samenhang tussen de inzet van buurtsportcoaches en de georganiseerde sportdeelname per wijk, is voor dat laatste gebruik gemaakt van de KISS-data van NOC*NSF. De data van 2014 zullen niet op tijd beschikbaar zijn voor analyses die kunnen worden opgenomen in de SBB Monitor

van (oktober) 2015. Dat betekent dat we pas in de SBB Monitor van 2016 nieuwe analyses op deze data kunnen presenteren, waarbij de inzet van buurtsportcoaches in 2014 wordt gekoppeld aan de georganiseerde sportdeelname in 2014. Om drie redenen wordt voorgesteld hiervan af te zien. Ten eerste heeft de registratie van de inzet van buurtsportcoaches in 2014 al plaatsgevonden, en is het de vraag of de kwaliteit van die registratie voldoende is verbeterd om tot scherpere analyses te komen. Ten tweede lieten de uitgevoerde analyses nauwelijks tot geen samenhang zien. Met betere data kunnen mogelijk wel hogere correlaties worden gevonden, maar er moet zoveel hoger gescoord worden om tot betekenisvolle uitspraken te kunnen komen, dat ten eerste moet worden betwijfeld of dit gaat lukken. Ten derde kunnen we met het onderzoek naar de ledentallen bij verenigingen het effect dat we hier zoeken een heel eind benaderen. Dat kan door per gemeente naar de totalen van alle ledentallen te kijken, zowel per tak van sport, als van alle takken van sport samen. Op die manier kan ook duidelijk worden of de (eventuele) groei van de vereniging waar de buurtsportcoach werkzaam is, losstaat van de ontwikkeling van het ledental van de verenigingen waar geen buurtsportcoach werkzaam is, of dat er sprake is van verdringing, waardoor er per saldo niets verandert in de georganiseerde sportdeelname.

Dataverzameling sportdeelname onderzoek

Wat de koppeling van gegevens over de inzet van buurtsportcoaches aan ontwikkelingen in de sportdeelname betreft, gaan we allereerst na of in 2015 en 2016 nieuw lokaal bevolkingsonderzoek op het gebied van sport en bewegen beschikbaar komt in de huidige casegemeenten. Daar waar we nu maar voor één meetjaar over data beschikken, kunnen we dan met twee meetjaren alsnog een dosis-effectmeting uitvoeren. Verder kunnen we op zoek gaan naar nieuwe gemeenten waarvan op voorhand kan worden vastgesteld of de gegevens over de inzet van buurtsportcoaches goed kunnen worden achterhaald en lokaal sportdeelname-onderzoek van meerdere meetjaren beschikbaar is. Lokale onderzoeken kennen overigens een aantal nadelen. Soms verandert de methode van dataverzameling tussen metingen of blijft de vraagstelling over de sportdeelname niet gelijk. Daarnaast kost het veel tijd om de data te verwerven en te leren kennen (uitzoekwerk databestand en vraagstellingen). Het voordeel van lokaal onderzoek is uiteraard dat uitsplitsing naar wijk of buurt vaak mogelijk is.

Er zijn een aantal alternatieven voor lokaal bevolkingsonderzoek. Vanaf begin 2015 vinden diverse veranderingen plaats in (landelijke) onderzoeken die betrekking hebben op sportdeelname. Het onderzoek 'Ongevallen Bewegen in Nederland' (OBiN) is gestopt met informatie over sportdeelname, ongevallen en beweeggedrag. Het vierjaarlijkse onderzoek met dezelfde thema's wordt gestart onder de vlag van de Leefstijlmonitor (LSM-A). Dit onderzoek vormt een verdieping van de CBS Gezondheidsenquête waarvan de leefstijlvragen uit dit onderzoek ook verwijzen naar de Leefstijlmonitor, maar hier met de aanduiding Kern (LSM-K). De LSM-K is een voortzetting van de bestaande vragen uit de Gezondheidsenquête maar met uitbreiding van de squash-vragen voor kleine kinderen (gedetailleerd beweeggedrag inclusief sport) plus een vraag naar lidmaatschap van een sportvereniging. De LSM-A bevat over sport slechts enkele basisvragen. Bij een volgende meting zal sport meer aandacht krijgen.

De Gezondheidsenquête van het CBS heeft tot en met 2014 geen gegevens over de sportdeelname van kinderen. Vanaf de meting van 2016 verandert dit. Doordat de steekproef van deze onderzoeken relatief klein is (circa 6.000 tot 2013, 10.000 erna) kunnen we geen analyses op buurtniveau uitvoeren. Wel zijn analyses voor het effect van de inzet van buurtsportcoaches op gemeentelijk niveau mogelijk. Het voordeel hiervan is dat we gebruik kunnen maken van de BMC-data over het aantal fte dat per gemeente is ingezet. Deze cijfers moeten we dan wel corrigeren voor het percentage functionarissen dat zich met

cultuur bezighoudt. De inzet van alle uren van de buurtsportcoach (minus de uren besteed aan cultuur) zijn te gebruiken en verder zijn de analyses robuuster omdat we kunnen uitgaan van de circa vierhonderd gemeenten als observatie-eenheid. Het nadeel van deze databestanden is dat jonge kinderen tot 2016 niet in het onderzoek zijn vertegenwoordigd. Het voordeel van de data is dat de vraagstelling consistent in de tijd is. Daardoor is de data goed in de tijd vergelijkbaar.

In 2012 hebben de GGD's in Nederland gezamenlijk onderzoek uitgevoerd onder 400.000 mensen vanaf 19 jaar (GGD Monitor). Dit onderzoek wordt naar verwachting in 2016 herhaald. Indien de doelgroep waarop buurtsportcoaches zich richten in de (nieuwe) casegemeenten matcht met de doelgroep uit de GGD Monitor biedt dit kansen voor een dosis-effectmeting. Voorwaarde is dat de gegevens op tijd beschikbaar zijn en voor gemeenten afzonderlijk kunnen worden opgevraagd. Daarvoor is afstemming met RIVM nodig, die de gegevens bewerkt. Er zijn ook plannen om een GGD Monitor onder de jeugd op te zetten. Hoewel het interessant lijkt, is deze optie minder geschikt voor de effectstudie omdat twee metingen nodig zijn voor een dosis-effectmeting en deze binnen de periode 2015-2017 waarschijnlijk niet beschikbaar komen.

De Vrijtijdsomnibus zal eind 2014 begin 2015 worden herhaald (eerste meting 2012). Dit onderzoek bevat gedetailleerde informatie over sport- en beweegdeelname en lidmaatschap, maar is niet uit te splitsen op wijkniveau. Het kan wel worden benut voor het vaststellen van de algemene indicator voor sportdeelname.

Gegevens andere partijen

Het is niet te voorzien dat andere landelijke partijen gegevens beschikbaar zullen hebben die gebruikt kunnen worden ten behoeve van een effectmeting. Toch is uitwisseling met deze partijen wel van belang, omdat zij juist over de tussenstappen (proces/activiteiten, resultaten/output) en over informatie kunnen beschikken dat het beeld over de opbrengsten van de inzet van buurtsportcoaches kan complementeren. Zo biedt de kwaliteitsimpuls van VSG en partners, waaronder NISB, mogelijk kansen. Buurtsportcoaches kunnen zich inmiddels registreren via een app. Bij deze buurtsportcoaches worden komende tijd behoeften opgehaald over opleidingen en trainingen, e.d. Ook willen VSG en partners informatie verzamelen over profielbeschrijvingen van buurtsportcoaches. Vooral dit laatste is voor de effectmeting relevant omdat de wijze waarop de buurtsportcoach wordt ingezet (in welke sector, voor welke doelgroep, met welke rol) invloed heeft op beoogde resultaten. Mogelijk kunnen we in de effectmeting een onderscheid maken tussen verschillende typen buurtsportcoaches. Verder zou het interessant zijn als buurtsportcoaches via de app de mogelijkheid hebben zelf bij te houden welke activiteiten zij verrichten en welke doelgroepen ze daarmee bereiken (en in welke mate). Ook dit zegt iets over de opbrengsten van hun inzet.

Ten behoeve van de SBB Monitor wordt in de komende jaren meer informatie verzameld over de voortgang van de regeling buurtsportcoaches op het niveau van input, proces en output. Onderzoeken, registraties, evaluaties van derden krijgen daarin een plek en waar mogelijk worden deze resultaten ook benut voor het interpreteren van uitkomsten van de effectmeting.

4.3 Voorstel planning metingen in 2015 - 2017

Voor de effectmetingen in 2015 - 2017 ligt nog niets vast. Op basis van deze voorstudie komen we tot de conclusie dat het haalbaar en zinvol is om ook in 2015 - 2017 diverse effectmetingen uit te voeren, en daarover in 2015 en 2016 via de SBB Monitor te rapporteren. Voor 2017 is geen SBB Monitor meer voorzien, omdat het programma SBB in 2016 afloopt. Omdat effecten zichtbaar worden in de tijd, wordt voorgesteld in 2017 een compacte rapportage op te stellen, met daarin de laatste metingen en een afsluitend en beschouwend hoofdstuk over het geheel van de effectmetingen.

Door het stellen van extra vragen kunnen de verschillende resultaatmetingen bijna allemaal zonder al te veel problemen meeliften op voorgenomen onderzoek. Uitzondering daarop is een herhaling van het scholen/leerlingonderzoek uit 2009. Dit onderzoek kan in het schooljaar 2015 - 2016 worden uitgevoerd, zodat de uitkomsten kunnen worden meegenomen in de SBB Monitor 2016. Dit onderzoek kan worden uitgevoerd in samenwerking met hogescholen, maar zal desondanks een forse investering vragen.

Bij de effectmetingen geldt dat vragen over de bekendheid met sport- en beweegaanbod in de buurt kunnen meelopen in het Nationaal SportOnderzoek (NSO). De data uit de BMC Monitor kunnen worden gebruikt om de inzet van buurtsportcoaches te berekenen, waarbij ervan uit wordt gegaan dat nog verbeteringen mogelijk zijn in de registratie van de inzet, in het bijzonder voor wat betreft de uitsplitsing naar taken en locatie in de casegemeenten. De ledentalcijfers van verenigingen in de casegemeenten kunnen door het Mulier Instituut worden verzameld, zodat jaarlijks kan worden gerapporteerd over de samenhang tussen de inzet van buurtsportcoaches en de ontwikkeling van ledentallen bij verenigingen. Op soortgelijke wijze kan worden doorgedaan met het zoeken naar samenhang tussen de inzet van buurtsportcoaches en de ontwikkeling van de sport- en beweegdeelname in wijken, gebruikmakend van nieuwe bevolkingsonderzoeken naar sport- en beweegdeelname. Ook hierover kan jaarlijks worden gerapporteerd.

Tabel 4.1 geeft een overzicht van de diverse uitkomstmaten, de benodigde databronnen/onderzoeken en momenten waarop de verschillende uitkomsten kunnen worden gerapporteerd.

Tabel 4.1 Overzicht van diverse uitkomstmaten, de benodigde databronnen/onderzoeken en momenten van rapportage

Uitkomstmaten	Onderzoek/databron	SBB Monitor 2015	SBB Monitor 2016	Eindrapportage 2017
<i>Resultaten</i>				
Sport op en rond de school	Monitor Sport in en om de school	X (0-meting speciaal onderwijs)	X (1-meting basisonderwijs)	X (1-meting voortgezet onderwijs)
Sterkte en maatschappelijke functie van verenigingen	Scholen-/leerlingonderzoek		X	
	Verenigingspanel BMC Monitor,		X	
Verbindingen tussen sport en andere sectoren	Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches		X	
<i>Effecten</i>				
Kennis van lokaal sportaanbod	NSO	X	X	X
Ledental sportverenigingen	BMC Monitor, Mulier Instituut BMC Monitor, lokaal	X	X	X
Sport- en beweegdeelname op wijkniveau	bevolkingsonderzoek (GGD Monitor, CBS Gezondheidsenquête, VTO)	X	X	X

5. Conclusies en aanbevelingen

We hebben effecten gedefinieerd als gedragsverandering ten gevolge van een ingreep. In dit geval meer sporten en bewegen als gevolg van de inzet van buurtsportcoaches. Voor het programma SBB, in het bijzonder de inzet van buurtsportcoaches zijn oorspronkelijk geen te bereiken effecten vastgesteld en is (dus) niet op voorhand een dataregistratie en onderzoeksopzet geregeld, waarmee de effectiviteit van dit beleid kan worden gemeten.

Bij de oorspronkelijke opzet van de inzet van de combinatiefunctionarissen (de voorloper van de buurtsportcoach) zijn wel diverse te realiseren resultaten vastgesteld, zoals het versterken van sportverenigingen en uitbreiding van het sport- en beweegaanbod op en rond scholen. Met de verbreding van de functie van combinatiefunctionaris tot buurtsportcoach is het accent komen te liggen op het vergroten van sport- en beweegmogelijkheden in de buurt die voor iedereen toegankelijk en veilig zijn. De mate waarin deze oorspronkelijke doelstellingen, die in termen van het MAPE-model (figuur 1.1) op resultaat- of prestatieniveau zijn gedefinieerd, zijn behaald, is beschreven in hoofdstuk 2.

In reactie op vragen uit de Tweede Kamer is deze voorstudie uitgevoerd om te verkennen of het mogelijk is effecten te meten van de inzet van buurtsportcoaches, in het bijzonder of mensen nu ook vaker en meer fysiek in beweging komen. Hoofdstuk 3 doet verslag van de bevindingen van het verrichte onderzoek naar die effecten.

Hieronder volgen de belangrijkste conclusies die uit de resultaat- en effectmetingen kunnen worden getrokken. Ten slotte worden enkele aanbevelingen voor het uitvoeren van metingen in 2015 - 2017 geformuleerd.

Uitkomsten van resultaatmetingen

Brede scholen met buurtsportcoaches

Het aantal brede scholen in Nederland is de laatste jaren toegenomen en zal nog verder toenemen. Er is een toename van het aantal brede scholen in het primair onderwijs waarbij een buurtsportcoach betrokken is. Niet bekend is of dit ook geldt voor brede scholen in het voortgezet onderwijs. Dit is niet gemeten. Het merendeel van de brede scholen in Nederland heeft een sportaanbod, dat geldt vaker voor brede basisscholen waarbij een buurtsportcoach betrokken is. Wat betreft de frequentie van het aanbod bleek er geen verschil te zijn tussen scholen met en zonder buurtsportcoach. Recente cijfers over de frequentie van sportactiviteiten op brede scholen in Nederland zijn niet voorhanden.

Buurtsportcoaches hebben een duidelijke rol bij sportactiviteiten die voor leerlingen van scholen door sportorganisaties worden georganiseerd. Scholen en sportorganisaties ervaren ook een toename in het aanbod van deze activiteiten. Ook de kwaliteit ervan is toegenomen volgens betrokken scholen en sportorganisaties.

Sterke sportverenigingen met een maatschappelijke functie

Sportverenigingen die werken met een buurtsportcoach scoren iets hoger op sterkte, zoals gemeten met de vitaliteitsindex voor verenigingen. Dit verband is echter niet significant.

Sportverenigingen in Nederland zijn over het algemeen meer gaan samenwerken met andere organisaties, zoals scholen, organisaties voor na- en buitenschoolse opvang en buurt- of

welzijnsorganisaties. Er is daarnaast een toename van de maatschappelijke functie van sportverenigingen. Sportverenigingen waarbij een buurtsportcoach betrokken is, scoren significant hoger op de indicator voor maatschappelijke functie dan sportverenigingen zonder buurtsportcoach. Het is niet duidelijk of vooral sportverenigingen die al maatschappelijk sterk staan een buurtsportcoach aantrekken of dat de buurtsportcoach zelf ook invloed heeft op de ontwikkeling van deze maatschappelijke functie bij sportverenigingen.

Lokale verbindingen tussen sport en overige sectoren

Het gaat geleidelijk, maar gemeenten zijn duidelijk op weg om de inzet van buurtsportcoaches te verbreden. Dat is onder meer te zien in een grotere diversiteit aan betrokken sectoren, bijbehorende doelgroepen en doelstellingen. Lokaal ervaart men dat buurtsportcoaches een rol spelen bij het ontstaan en onderhouden van samenwerkingsrelaties.

Conclusie resultaatmetingen: verbreding van het lokale aanbod van sport en bewegen

Het is ondoenlijk om letterlijk het lokale sport- en beweegaanbod 'te tellen', om te zien of dit door toedoen van de activiteiten van de buurtsportcoach is gegroeid. Wel geven de resultaatmetingen sterke aanwijzingen dat de activiteiten van buurtsportcoaches leiden tot meer en intensievere samenwerking tussen sport en overige sectoren en tot meer sport- en beweegaanbod bij scholen en sportverenigingen. De oorspronkelijke doelstellingen van de inzet van combinatiefunctionarissen worden daarmee in hoge mate gehaald.

Uitkomsten van effectmetingen

Kennis van sport- en beweegaanbod in de buurt

Met het verbrede en passende sport- en beweegaanbod in de buurt is het voor de individuele burger makkelijker om tot een gedragsverandering te komen en meer fysiek in beweging te komen. Van groot belang om tot zo'n gedragsverandering te komen, is kennis van het lokale sport- en beweegaanbod. Wat dit betreft heeft in het kader van deze voorstudie alleen een 0-meting kunnen plaatsvinden, en zal de komende jaren moeten blijken of de kennis van dit aanbod groeit.

Effect op ledental van verenigingen en deelname aan georganiseerde sport op wijkniveau

We hebben geen betekenisvolle samenhangen kunnen vinden tussen de inzet van buurtsportcoaches en de groei in ledental van sportverenigingen of sportbonden. Evenmin hebben we een samenhang kunnen vinden met een groei van de georganiseerde sportdeelname gemeten op wijkniveau.

Effect op totale sport- en beweegdeelname op wijkniveau

Bij de analyses waarin gezocht is naar een samenhang tussen de inzet van buurtsportcoaches in wijken en de sport- en beweegdeelname van bewoners in die wijken, waarbij is gekeken naar de sportfrequentie, hebben we in twee van de vijf onderzochte gemeenten een significant positief verband gevonden, en in drie gemeenten niet.

Conclusie effectmetingen

De door betrokkenen waargenomen effectiviteit op projectniveau en de behaalde resultaten vertalen zich (nog) niet in (meetbare) effecten op hogere aggregatieniveaus, zoals het ledental bij verenigingen of deelname aan sport- en beweegactiviteiten in de wijk of gemeente.

Aanbevelingen

1. Aanbevolen wordt dat VWS subsidie verleent voor het uitvoeren van vervolgmetingen in de periode 2015 - 2017, die voortborduren op deze voorstudie. Een voorstel op hoofdlijnen daartoe is gedaan in hoofdstuk 4 van deze voorstudie.
2. In het verlengde van aanbeveling 1. wordt aanbevolen dat VWS overlegt met de betrokken partijen van het programma SBB, met als doel verbeteringen door te voeren in de registratie van de inzet (taken, locatie) van buurtsportcoaches en het beschikbaar komen van bevolkingsonderzoeken naar sportdeelname.

Referenties

Collard, D. (2010). *iPlay-study: development and evaluation of a school-based physical activity-related injury prevention programme*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.

Heijden, A. von en Kalmthout, J. van (2012). *De impuls van een combinatiefunctionaris, 2-meting*. Utrecht: Mulier Instituut.

Heijden, A. von, Leijenhorst, M., Hakkers, S., en Hilhorst, J. (2013). *Impuls lokaal bekeken: veelzijdig en van meerwaarde: verdiepingsonderzoek naar effecten en processen van de inzet van combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches*. Utrecht/ Ede: Mulier Instituut/ Kennispraktijk.

Heuvel, A. van den, Heijkoop, C. en Jong, M. de (2013). *Monitor Impuls brede scholen, sport en cultuur 2013 (over 2012). Rapportage 5-meting eerste tranchegemeenten, 4-meting tweede tranchegemeenten, 3-meting derde tranchegemeenten, 2-meting vierde tranchegemeenten en 1-meting vijfde tranchegemeenten*. Den Haag/Amersfoort: BMC Onderzoek.

Jong, M. de, Lindert, C. van, en Poel, H. van der (2013). *Voortgangsrapportage Monitor Sport en Beweging in de Buurt, 2013*. Utrecht: Mulier Instituut.

Lindert, C. van, Bol, P. van der, Reijgersberg, N., Cevaal, A., Dool, R. van den, Poel, H. van der (2014). *Voortgangsrapportage Monitor Sport en Beweging in de buurt 2014*. Utrecht: Mulier Instituut.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) & Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) (2007). *Bestuurlijke afspraken Impuls brede scholen, sport en cultuur*. Den Haag: Ministeries van OCW en VWS.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) (2014). *Jaarbericht brede scholen 2013 en uitkomsten landelijke effectmeting brede scholen (Aanbiedingsbrief)*. Den Haag: Ministerie van OCW.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) (2011b). *Programma sport en bewegen in de buurt (Aanbiedingsbrief)*. Den Haag: Ministerie van VWS.

Oberon (2012). *Brede scholen in Nederland. Jaarbericht brede scholen 2011*. Utrecht: Oberon.

Pulles, I., Leijenhorst, M., Reijgersberg, N., Hilhorst, J., en Lindert, C. van (2014). *Verdiepingsonderzoek buurtsportcoaches 2014 : verbreding en structurele samenwerking : verdiepingsonderzoek naar processen en ervaren opbrengsten van de inzet van buurtsportcoaches op lokaal niveau*. Utrecht: Mulier Instituut

Reijgersberg, N., Werff, H. van der, en Lucassen, J. (2013). *Nulmeting bewegingsonderwijs : onderzoek naar de organisatie van het bewegingsonderwijs in het primair onderwijs*. Utrecht: Mulier Instituut

Reijgersberg, N., Lucassen, J., Beth, J. en Werff, H. van der (2014). *Nulmeting lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs : onderzoek naar de organisatie van lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs*. Utrecht: Mulier Instituut.

Stuij, M., Wisse, E., Mossel, G. van, en Lucassen, J. (2011). *School, Bewegen en Sport. Onderzoek naar relaties tussen de school(omgeving) en het beweeg- en sportgedrag van leerlingen*. Nieuwegein/ 's-Hertogenbosch: Arko Sports Media/ W.J.H. Mulier Instituut.

Weerd, M. de, Paulussen-Hoogeboom, M.C., Slotboom, S.T., Pol, S. van der, en Krooneman, P.J. (2014). *Jaarbericht brede scholen en integrale kindcentra 2013*. Amsterdam: Regioplan.

Bijlage 1 Ervaringen dataverzameling gemeenten

In de periode van juli tot en met oktober-november 2014 heeft de dataverzameling van de effectmeting bij veertien gemeenten plaatsgevonden. Bij de gemeenten is de inzet van buurtsportcoaches, sportdeelnamedata uit bevolkingsonderzoeken en ledentallen van sportverenigingen opgevraagd. De dataverzameling bleek een complex proces. Vooral het inventariseren van de inzet van buurtsportcoaches was lastig.

Inzet buurtsportcoaches

Niet in alle gemeenten wordt de inzet van buurtsportcoaches gedetailleerd geregistreerd. De gemeenten beschikken allemaal over een overzicht van het totaal aantal fte aan inzet van buurtsportcoaches per jaar, maar ontwikkelingen in taken, doelgroepen en locaties waar zij worden ingezet worden niet altijd geregistreerd. Daarnaast verschilt de snelheid waarmee benodigde gegevens zijn aangeleverd en de kwaliteit van deze gegevens tussen gemeenten. De inzet van buurtsportcoaches is door sommige gemeenten netjes in het door ons opgestelde format aangeleverd, voor andere gemeenten moest de inzet uit losse bestanden worden gefilterd. Dit laatste heeft veel tijd gekost.

Wanneer de inzet van buurtsportcoaches niet in een specifieke wijk of locatie heeft plaatsgevonden, is de inzet niet in de analyse meegenomen. Het is voor de analyse noodzakelijk dat de inzet van buurtsportcoaches aan een bepaald postcodegebied kan worden gekoppeld. In tabel B1.1 is te zien hoeveel procent van de inzet wij hebben kunnen reconstrueren naar postcodegebieden en in de analyse is meegenomen. Wanneer de inzet van buurtsportcoaches gemeentebreed of gelijk over alle wijken of dorpen binnen een gemeente wordt verdeeld, is er geen onderscheid in inzet tussen wijken. Dit maakt dat geen analyse kan worden uitgevoerd.

Sportdeelnamedata

In alle gemeenten worden door lokale overheden, sportservices of GGD's (bevolkings)onderzoeken uitgevoerd waarin sportdeelname wordt bevestigd. Wanneer het onderzoek meerdere jaren is uitgevoerd zijn de sportdeelnamegegevens uit deze onderzoeken opgevraagd. De metingen van de onderzoeken bleken niet altijd vergelijkbaar door inconsistentie in methode van onderzoek of in de vragenlijst. Dit maakt dat een aantal onderzoeken niet geschikt zijn voor het uitvoeren van een analyse. Ook blijken de onderzoeksdata niet altijd aan te sluiten op de inzet van buurtsportcoaches. In veel gemeenten worden buurtsportcoaches ingezet op kinderen en/of jongeren, als de sportdeelnamedata dan betrekking hebben op personen van achttien jaar en ouder is er sprake van een mismatch van de verkregen informatie en kan er geen analyse worden uitgevoerd. Wanneer de verkregen sportdeelnamedata niet geschikt bleken voor een analyse, is in veel gevallen nog contact gezocht met de regionale GGD om na te gaan of zij wel over geschikte sportdeelnamedata beschikken.

Ledentalgegevens

Niet alle gemeenten hebben zicht op de ledentallen van de sportverenigingen. In een enkele gemeente worden de ledentallen bijgehouden door de lokale sportraad. De ledentalcijfers die we hebben ontvangen zijn vaak onvolledig doordat ze alleen de ledentallen van de sportverenigingen bevatten die een subsidieaanvraag bij de gemeente hebben ingediend. In veel gemeenten gaat het hierbij ook nog eens om alleen de jeugdleden. Ledentallen worden ook nog wel eens bevestigd in een

verenigingsmonitor. Het nadeel van een verenigingsmonitor is dat de respons vaak niet heel hoog is en op deze manier van slechts een klein deel van de sportverenigingen ledentallen worden ontvangen. Het nadeel van ledentallen op basis van subsidieaanvragen en een verenigingsmonitor is dat hiermee het ledental van een selectieve groep sportverenigingen inzichtelijk wordt gemaakt.

In de tabel op de volgende pagina wordt per deelnemende gemeente inzichtelijk gemaakt welke gegevens we hebben ontvangen en of hiermee analyses zijn uitgevoerd. In de laatste kolom staat aangeven welk aandeel van de totale inzet van de buurtsportcoaches in de analyse is meegenomen.

Tabel B1.1 Dataverzameling naar gemeente

Inzet buurtsportcoach			Sportdeelnamedata		Ledentallen		Analyse	
Gemeente	Inzet	Te onderscheiden naar postcodegebieden	Jaar	Doelgroep		Sportdeelname	KISS	% inzet buurtsportcoaches
1	V	Ja	2003, 2006, 2010 + 2004, 2010	18+ jaar, 10-22 jaar	Nee	Nee	Ja	33
2	V	Ja	2003, 2006, 2009, 2013	6+ jaar	Nee	Ja	Ja	27
3	V	Nee	2011, 2014 + 2011	18+ jaar, jeugd basis- en voortgezet onderwijs	Nee	Nee	Nee	-
4	V	Ja	2009, 2013	4-12 jaar	Ja	Ja	Ja	46
5	V	Ja	2010 + 2013	18+ jaar, 6+ jaar	J	Nee	Ja	69
6	V	Ja	2006, 2010, 2014	4-70 jaar	Nee	Ja	Ja	80
7	V	Ja	2011		Ja	Nee	Ja	62
8	V	Ja	2008, 2011, 2013	16+ jaar	Ja	Nee	Ja	46
9	V	Nee	2009, 2011, 2013	basisscholen	Ja	Nee	Nee	-
10	V	Nee	2013 + 2011, 2013	volwassenen + jeugd	Ja	Nee	Nee	-
11	V	Ja	2007, 2009, 2011, 2013	13+ jaar	Ja	Ja	Ja	20
12	V	Ja	2011, 2013	16+ jaar	Nee	Nee	Ja	68
13	V	Ja	2008 + 2010, 2013	18+ jaar, 16+ jaar	Ja	Ja	Ja	57
14	V	Ja	2010, 2012	16+ jaar	Ja	Nee	Ja	60

Bijlage 2 Toelichting dosis-effectmeting

Om de dosis-effectmeting toe te lichten laten we twee fictieve voorbeelden zien met tabellen. Eerst nemen we een onderzoek met respondenten als voorbeeld en daarna de analyse met KISS-ledentalinformatie. Voor het bevolkingsonderzoek maken we gebruik van een statistische analyse in plaats van deze tabellen, maar het geeft de essentie van de analyse goed weer. Voor KISS bestaat de analyse zelf uit de weergegeven tabellen en de grafiek (zij het dat in deze bijlage fictieve gegevens zijn gebruikt).

Voorbeeld bevolkingsonderzoek

In dit fictieve voorbeeld laten we de meetjaren 2010 en 2014 van een gemeente zien. Als input hebben we de inzet van de buurtsportcoaches (BSC) weergegeven in minuten per inwoner. Daarnaast gebruiken we de gegevens van de jaarlijkse sportfrequentie. In de tabel onderscheiden we een aantal wijken. In werkelijkheid voeren we deze analyse dus uit met respondenten uit die in de wijken wonen.

Van zowel de inzet van de buurtsportcoaches als van de sportfrequentie bepalen we het verschil in de tijd. We veronderstellen dat het verschil in sportfrequentie samenhangt met de extra inzet van buurtsportcoaches in de periode van vier jaar. Dit is onze basisaannname van de dosis-effectmeting.

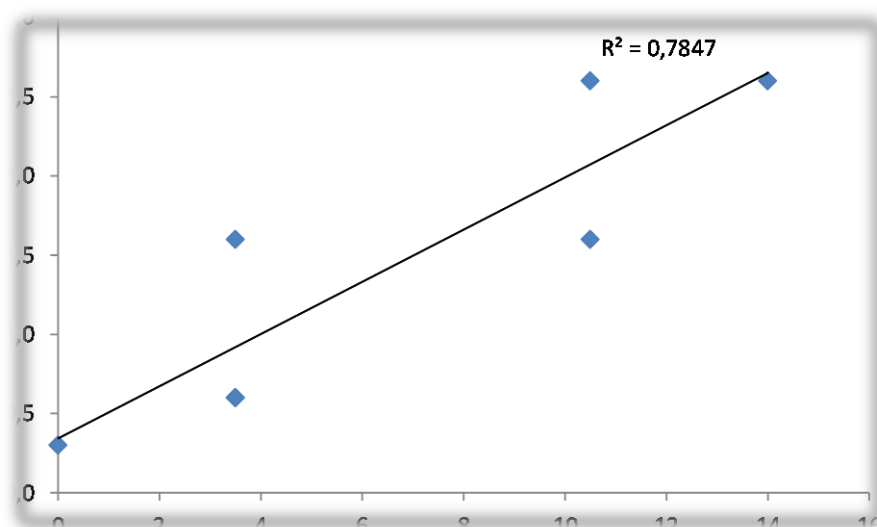
De gevonden verschillen zetten we tegen elkaar af in de grafiek. De trendlijn in de grafiek is het verband van de dosis-effectmeting waar we naar op zoek zijn in onze casestudie.

Tabel B2.1 Fictief voorbeeld dosis-effectmeting bevolkingsonderzoek

	BSC inzet minuten per bewoner (cumulatief)		Sportfrequentie per jaar (gemiddelde)		Verschil BSC inzet	Verschil sportfreq.
	2010	2014	2010	2014		
wijk1	0	0	55,4	55,7	0	0,3
wijk2	0	3,5	57,4	58,0	3,5	0,6
wijk3	3,5	7	59,4	60,0	3,5	0,6
wijk4	7	17,5	61,4	64,0	10,5	2,6
wijk5	10,5	14	63,4	65,0	3,5	1,6
wijk6	17,5	28	65,4	67,0	10,5	1,6
wijk7	21	35	67,4	70,0	14	2,6

In het voorbeeld zien we dat de extra inzet van een buurtsportcoach in een wijk mooi samenhangt met de groei van de sportfrequentie. In de bespreking van de uitkomsten bepalen we deze uitkomst met een regressieanalyse (poisson).

Figuur B2.1 Fictief voorbeeld samenhang in dosis-effectmeting bevolkingsonderzoek

Voorbeeld KISS-analyse

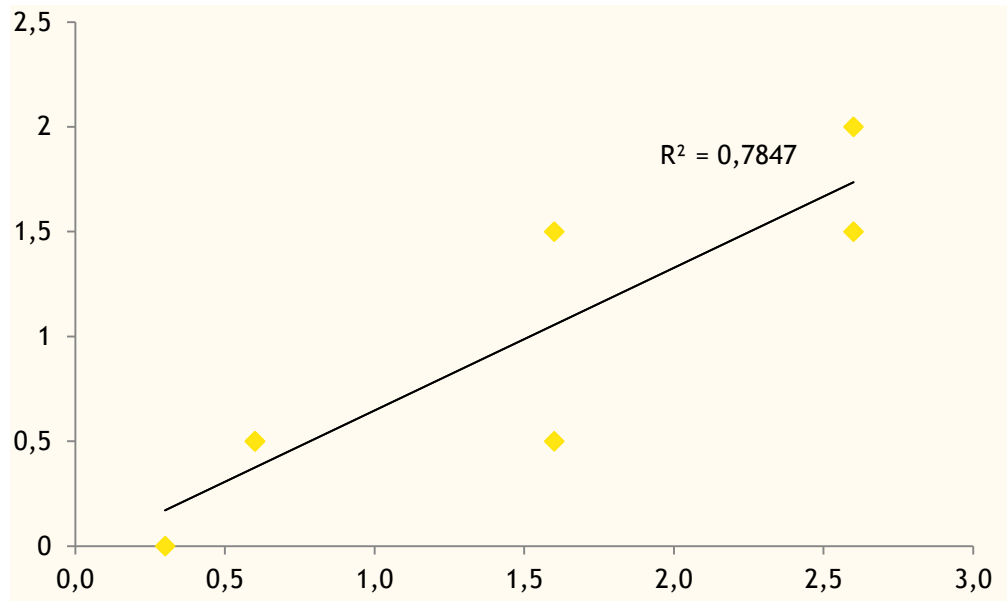
De basis is identiek als hiervoor is beschreven, alleen hebben we de sportfrequentie vervangen door het percentage leden in een wijk. De KISS-cijfers hebben wij per postcodegebied (viercijferig) ontvangen en samengevoegd tot wijken. In dit geval hebben we geen respondenten, dus statistiek speelt geen rol voor deze analyse. De trendlijn in de grafiek geeft de samenhang weer waar we naar op zoek zijn. Van KISS hebben we alleen de beschikking over de jaren 2011 en 2013.

Tabel B2.2 Fictief voorbeeld dosis-effectmeting KISS ledentalcijfers

	BSC inzet minuten per bewoner (cumulatief)		Leden % per wijk, per jaar		Verschil BSC inzet	Verschil Leden %
	2011	2013	2011	2013		
wijk1	0	0	25,4	25,7	0	0,3
wijk2	0	3,5	27,4	28,0	0,5	0,6
wijk3	3,5	7	29,4	30,0	0,5	0,6
wijk4	7	17,5	31,4	34,0	1,5	2,6
wijk5	10,5	14	33,4	35,0	0,5	1,6
wijk6	17,5	28	35,4	37,0	1,5	1,6
wijk7	21	35	37,4	40,0	2	2,6

De grafiek van het voorbeeld is wat betreft de trendlijn en de correlatie gelijk aan de voorgaande grafiek. Horizontaal staat hier het verschil in minuten inzet en verticaal het verschil in percentage.

Figuur B2.2 Fictief voorbeeld samenhang in dosis-effectmeting KISS ledentalcijfer

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl